

บทที่ 4

วิเคราะห์บทบาทหนังสือพิมพ์จาก ประเด็นและลักษณะการนำเสนอเนื้อหาข่าว

การวิเคราะห์ประเด็นและลักษณะเนื้อหาของการนำเสนอข่าวกรณีมลพิษแม่เมาะที่นำเสนอในหนังสือพิมพ์นี้ เพื่อตอบคำถามในปัญหานำวิจัยข้อที่หนึ่ง คือ หนังสือพิมพ์รายงานข่าวกรณีดังกล่าวนี้อย่างไร มีเกณฑ์อะไรบ้างที่ทำให้ลักษณะการนำเสนอแตกต่างกัน อันจะช่วยสะท้อนให้เห็น บทบาทของหนังสือพิมพ์ในแง่ของการกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda setting) เกี่ยวกับกรณีมลพิษแม่เมาะได้ชัดเจนขึ้น

ในการวิเคราะห์ได้ศึกษาจากเอกสารที่นำเสนอกรณีมลพิษแม่เมาะในรูปแบบต่างๆ จำนวน 386 ชิ้น โดยจำแนกตามรูปแบบที่นำเสนอได้ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงการจำแนกรูปแบบเอกสารข่าวที่นำเสนอกรณีมลพิษแม่เมาะ

รูปแบบ	จำนวน (ชิ้น)	อัตราส่วน (ร้อยละ)
ข่าว	251	65.02
บทความ	46	11.92
บทรายงาน	25	6.48
คอลัมน์ประจำ	19	4.92
ภาพ การ์ตูน กลอน	12	3.11
บทบรรณาธิการ	11	2.85
สารคดี	9	2.33
คอลัมน์ซุบซิบ	6	1.55
บทวิเคราะห์	4	1.04
สก็๊ป	3	0.78
(บทรายงานประเด็นหรือเหตุการณ์ ที่เจาะพิเศษ มักล้อมกรอบในหน้า 1)		
รวม	386	100

ข้อมูลตามที่นำเสนอในตารางที่ 1 นี้ พอจะให้ภาพรวมในเบื้องต้นได้ว่า หนังสือพิมพ์เน้นการนำเสนอข่าวกรณีมลพิษแม่เมาะในรูปแบบของการรายงานข่าวเป็นหลัก คิดเป็นอัตราส่วนถึงร้อยละ 65.02 ของทั้งหมด ขณะที่การนำเสนอในรูปแบบของบทวิเคราะห์ และสื่อบันทึก ซึ่งน่าจะให้รายละเอียดของข้อมูลในเชิงเจาะลึกมากกว่า กลับปรากฏเพียงร้อยละ 1.82 ของทั้งหมดเท่านั้น

เอกสารเหล่านี้ รวบรวมจากหนังสือพิมพ์ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นของจังหวัดลำปาง ที่นำเสนอเหตุการณ์มลพิษแม่เมาะในช่วงระยะเวลาที่ศึกษา ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ตามลำดับการเกิดของเหตุการณ์ คือ

- 1) ช่วงก่อนการปะทุของเหตุการณ์มลพิษ (พ.ค. 34 - ก.ย. 35)
รวบรวมเอกสารเพื่อการศึกษาได้จำนวน 53 ชิ้น คิดเป็นอัตราส่วน 13.73 %
- 2) ช่วงขณะเกิดเหตุการณ์รุนแรง (ต.ค. 35 - พ.ย. 35)
รวบรวมเอกสารเพื่อการศึกษาได้จำนวน 215 ชิ้น คิดเป็นอัตราส่วน 55.70 %
- 3) ช่วงหลังเหตุการณ์สงบ (ธ.ค. 35 - ม.ค. 37)
รวบรวมเอกสารเพื่อการศึกษาได้จำนวน 118 ชิ้น คิดเป็นอัตราส่วน 30.57 %

สำหรับหนังสือพิมพ์ที่ตีพิมพ์เรื่องราวเกี่ยวกับมลพิษแม่เมาะสามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มตามเกณฑ์ของรูปแบบการนำเสนอเนื้อหา ซึ่งเป็นคุณสมบัติเฉพาะของหนังสือพิมพ์ ดังนี้

หนังสือพิมพ์เน้นรายงานข่าว ปรากฏเอกสารกรณีมลพิษแม่เมาะ จำนวน 209 ชิ้น คิดเป็นอัตราส่วน 54.14 % ประกอบด้วย

- ไทยรัฐ	- เดลินิวส์
- มติชน	- บ้านเมือง
- แนวหน้า	- สยามรัฐ
- ข่าวสด	- ดาวสยาม
- เดลิเมล์	

หนังสือพิมพ์เน้นนำเสนอในรูปแบบบทความ ปรากฏเอกสารกรณีมลพิษแม่เมาะ จำนวน 106 ชิ้น คิดเป็นอัตราส่วน 27.46 % ประกอบด้วย

- ผู้จัดการรายวัน	- วัฏจักร
- สยามโพสต์	- บางกอกโพสต์
- เดอะ เนชั่น	- กรุงเทพธุรกิจ
- ฐานเศรษฐกิจ	- ประชาชาติธุรกิจ
- ผู้จัดการรายสัปดาห์	- คู่แข่งธุรกิจ
- ไทยไฟแนนเชียล	- ดอกเบี้ยรายสัปดาห์

หนังสือพิมพ์เน้นนำเสนอวิเคราะห์ข่าวการเมืองปรากฏเอกสารกรณีมลพิษแม่เมาะ จำนวน 4 ชิ้น คิดเป็นอัตราส่วน 1.04 % ประกอบด้วย

- สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ - มติชนสุดสัปดาห์
- ข่าวพิเศษ - หลักไท

หนังสือพิมพ์เน้นข่าวท้องถิ่น ปรากฏเอกสารกรณีมลพิษแม่เมาะ จำนวน 67 ชิ้น คิดเป็นอัตราส่วน 17.36 % ประกอบด้วย

- เอกราช ลำปาง - สยามโพสต์ ลำปาง
- ไทยลานนา ลำปาง - อีสราภาพ ลำปาง
- ภาคเหนือ เชียงใหม่

การศึกษาประเด็นและลักษณะการนำเสนอเนื้อหาข่าวกรณีมลพิษแม่เมาะ ได้จำแนกการวิเคราะห์ออกเป็น 5 หัวข้อหลัก โดยศึกษาในเชิงเปรียบเทียบระหว่าง 3 ช่วงเวลา คือ ก่อนเหตุการณ์ปะทุ ขณะเหตุการณ์รุนแรง และหลังเหตุการณ์สงบ ดังนี้

1. ประเด็นของเหตุการณ์ที่หนังสือพิมพ์นำเสนอ เปรียบเทียบ 3 ช่วงเวลา
2. รูปแบบและลักษณะการนำเสนอเนื้อหา
3. ประเภทของแหล่งข่าวที่ใช้อ้างอิง
4. ลักษณะการพาดหัวข่าว
5. คุณค่าข่าวที่เป็นองค์ประกอบในเนื้อหา

เพื่อให้เห็นรูปแบบและลักษณะการนำเสนอเนื้อหาของข่าวกรณีมลพิษแม่เมาะอย่างชัดเจน จึงได้นำเสนอในเชิงเปรียบเทียบ โดยใช้เกณฑ์ช่วงเวลาของการเกิดเหตุการณ์เป็นกรอบในการแบ่งและนำเสนอตามประเด็นการวิเคราะห์ทั้ง 5 ประเด็นข้างต้น

การกำหนดเกณฑ์วิเคราะห์ และวิธีนำเสนอเช่นนี้ จะโยนไปสู่การสรุปผลการวิจัย เพื่ออธิบาย บทบาทของหนังสือพิมพ์แต่ละประเภทว่า ได้มีการนำเสนอเนื้อหาข่าวนี้ในรูปร่างหน้าตาอย่างไร

ผลการวิเคราะห์เนื้อหา สรุปได้ดังนี้

ประเด็นของเหตุการณ์ที่หนังสือพิมพ์นำเสนอ

จากการศึกษาเอกสารข่าวทุกชิ้น ตลอดทั้ง 3 ช่วงเหตุการณ์ พบว่า มีการนำเสนอในประเด็น เหตุการณ์หลักๆ ทั้งสิ้น 7 ประเด็นด้วยกัน คือ

1. การเสนอข่าวเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวและความขัดแย้งของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. การเสนอข่าวเกี่ยวกับการหามาตรการแก้ไข
3. การเสนอข่าวเกี่ยวกับผลกระทบของมลพิษ (จำนวนผู้เจ็บป่วย ทรัพย์สินเสียหาย)
4. การเสนอข่าวเกี่ยวกับความตื่นกลัว วิดกกังวล ไม่แน่ใจในความปลอดภัยของชาวบ้าน
5. การเสนอข่าวเกี่ยวกับข้อมูลทางวิชาการเพื่ออธิบายความรู้เกี่ยวกับซัลเฟอร์ไดออกไซด์
6. การเสนอข่าวเกี่ยวกับสาเหตุการเกิดมลพิษ
7. การเสนอข่าวเกี่ยวกับสภาพอากาศ ระดับค่าซัลเฟอร์ไดออกไซด์ และผลการตรวจวัดคุณภาพอากาศ

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบ 3 ช่วงเหตุการณ์ สามารถจัดลำดับการนำเสนอ จากประเด็นที่ หนังสือพิมพ์นำเสนอในปริมาณมากที่สุด ไปจนถึงน้อยที่สุด เปรียบเทียบระหว่าง 3 ช่วงเหตุการณ์ ได้ดังตารางในหน้าถัดไป

ตารางที่ 2 แสดงการจัดลำดับประเด็นของเหตุการณ์ที่หนังสือพิมพ์นำเสนอ เปรียบเทียบ 3 ช่วงเวลา

ลำดับที่	ก่อนเหตุการณ์รุนแรง		เหตุการณ์รุนแรง		หลังเหตุการณ์สงบ	
	ประเด็น	ร้อยละ	ประเด็น	ร้อยละ	ประเด็น	ร้อยละ
1	ผลกระทบของมลพิษ	39.68	ความเคลื่อนไหว- ความขัดแย้ง	30.85	ความเคลื่อนไหว- ความขัดแย้ง	32.79
2	การหามาตรการแก้ไข	22.22	การหามาตรการแก้ไข	25.07	การหามาตรการแก้ไข	24.86
3	ความเคลื่อนไหว- ความขัดแย้ง	20.63	ผลกระทบของมลพิษ	22.59	ผลกระทบของมลพิษ	17.51
4	ความตื่นกลัววิตกกังวล	14.29	ความตื่นกลัว วิตกกังวล	6.89	ความตื่นกลัววิตกกังวล	13.56
5	สาเหตุการเกิดมลพิษ	1.59	สาเหตุการเกิดมลพิษ	6.34	สภาพอากาศ ระดับค่าSO	5.08
6	ข้อมูลวิชาการเพื่ออธิบาย	1.59	ข้อมูลวิชาการเพื่ออธิบาย	5.78	ข้อมูลวิชาการเพื่ออธิบาย	4.52
7.	-	-	สภาพอากาศระดับค่าSO	2.48	สาเหตุการเกิดมลพิษ	1.68
		100		100		100

จากผลการวิเคราะห์ที่นำเสนอในตารางที่ 1 สรุปได้ว่า ความแตกต่างของช่วงเวลา ไม่ได้เป็นตัวแปรที่ทำให้การเลือกนำเสนอประเด็นเหตุการณ์แตกต่างกัน นั่นคือ พบว่ามีประเด็นเหตุการณ์ที่ได้รับการนำเสนอคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะประเด็นในช่วงเหตุการณ์รุนแรง กับ ช่วงเหตุการณ์สงบ ซึ่งเน้นหนักที่ประเด็นของความเคลื่อนไหว และความขัดแย้งของฝ่ายต่างๆ มาเป็นอันดับ 1 ต่อด้วยประเด็นของการหามาตรการแก้ไข ประเด็นผลกระทบของมลพิษ และประเด็นความตื่นกลัว วิตกกังวล อันวิเคราะห์ได้ว่า เป็นการนำเสนอข่าวตามพัฒนาการของเหตุการณ์เป็นหลัก เพราะในช่วงที่เหตุการณ์ปรากฏรุนแรงขึ้นแล้ว ได้มีกลุ่มบุคคล หน่วย

งานต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องทั้งในเชิงที่ขัดแย้ง หรือสนับสนุนการดำเนินมาตรการแก้ไขของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ อยู่มาก

เมื่อเปรียบเทียบกับประเด็นที่ได้รับการนำเสนอในช่วงก่อนเหตุการณ์รุนแรง พบว่า ยังคงเป็นกลุ่มของประเด็นเหตุการณ์เดิมกับ 2 ช่วงเวลาที่ได้วิเคราะห์ไว้แล้ว เพียงแต่แตกต่างกันที่การจัดลำดับเล็กน้อยเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ผลจากการวิเคราะห์ในหัวข้อแรกนี้ ได้เริ่มชี้ให้เห็นแล้วว่า หนังสือพิมพ์ให้ความสำคัญ หรือผูกติดการทำข่าว อยู่กับการก่อตัวและพัฒนาการของเหตุการณ์ มากกว่าการนำเสนอเพื่อสร้างความเข้าใจ หรือกระตุ้นให้เกิดการระงับภัยในหมู่สาธารณชน ทั้งนี้ หากอาศัยเกณฑ์การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการลดความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมของ Friedman (Environmental Risk Reporting, 1990) แล้ว ย่อมถือว่า ประเด็นของเหตุการณ์ที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการลดความกลัวความเสี่ยงของสาธารณชน ควรได้แก่ ประเด็นเรื่อง สาเหตุการเกิดมลพิษ ข้อมูลวิชาการเพื่ออธิบายความรู้เกี่ยวกับซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ประเด็นสภาพอากาศ ระดับค่าซัลเฟอร์ไดออกไซด์และผลการตรวจวัดคุณภาพอากาศ และการแก้ไข ซึ่งกลับปรากฏว่า หนังสือพิมพ์ให้น้ำหนักความสำคัญน้อยมาก คือเมื่อศึกษาในเชิงปริมาณ และการจัดลำดับแล้ว พบว่าอยู่ในลำดับล่าง (ประเด็นที่ 5-7) ของประเด็นเหตุการณ์ทั้งหมด เมื่อคิดเป็นสัดส่วนร้อยละเปรียบเทียบกับกลุ่มแรก คือประเด็นที่ 1-4 แล้ว ได้ค่าร้อยละออกมา ดังนี้

ประเด็นกลุ่มแรก (1-4) :	ประเด็นกลุ่มหลัง (5-7)
87.56 %	12.44 %

จากการพิจารณาในเชิงปริมาณ เพื่อสรุปภาพรวมของประเด็นเหตุการณ์ข่าวมลพิษแม่เมาะ ที่หนังสือพิมพ์นำเสนอเปรียบเทียบ 3 ช่วงเหตุการณ์แล้วนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาเพิ่มเติม เพื่อสรุปรายละเอียดของประเด็นเหตุการณ์เหล่านั้นว่ามีข้อมูลหรือสาระที่เข้มข้น หลากหลาย และเจาะลึกเพียงใด โดยจะเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่าง 3 ช่วงเหตุการณ์ นำเสนอแยกตามเหตุการณ์ทั้ง 7 ประเด็น ดังนี้

1) ประเด็นความเคลื่อนไหวและความขัดแย้งต่างๆ ของฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

เนื้อหาที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเสนอเป็นปริมาณมากที่สุดในหนังสือพิมพ์ตลอดช่วงระยะเวลาที่ศึกษา (พ.ศ. 2534 - ม.ค. 2537) คือเนื้อหาเกี่ยวกับความขัดแย้งในเรื่องของ ความรุนแรงและผลกระทบจากมลพิษที่มาจากการผลิตกระแสไฟฟ้าด้วยถ่านหินลิกไนต์ ความ

เคลื่อนไหวของกลุ่มต่าง ๆ ให้มีการตรวจสอบคุณภาพของระบบการผลิต การเร่งหามาตรการแก้ไข แม้กระทั่ง การกระตุ้นให้เกิดการคิดแบบตั้งคำถามจากสาธารณชนทั่วไป ถึงการหาจุดร่วมของการพัฒนาที่ยั่งยืน

กลุ่มต่างๆ ที่ก่อให้เกิดกระแสความเคลื่อนไหวขัดแย้งในข่าว อาจแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ตามท่าทีและจุดยืนที่แสดงออกในเหตุการณ์ คือ กลุ่มของรัฐที่เป็นผู้ดำเนินนโยบายและปฏิบัติ อันประกอบด้วยคณะรัฐบาล การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ฝ่ายปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานของรัฐด้าน สิ่งแวดล้อม-เกษตร ซึ่งกลุ่มแรกนี้มีความเคลื่อนไหวใน 2 ระดับ คือ การปฏิเสธและการหามาตรการแก้ไขเพื่อแสดงความรับผิดชอบ อีกกลุ่มหนึ่งคือ ฝ่ายประชาชนอันประกอบด้วยชาวบ้านในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ นักการเมือง ฝ่ายสาธารณสุขในท้องถิ่น และกลุ่มนักวิชาการ-นักสิ่งแวดล้อม

สาระสำคัญของการนำเสนอประเด็นความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ในช่วงที่ 1 คือ เหตุการณ์ที่คนลำปางเริ่มตั้งข้อเรียกร้องจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ถึงการคืนกำไรกลับให้ลำปางบ้าง เพราะในช่วงนี้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ได้เตรียมเปิดเดินเครื่องจักรโรงไฟฟ้าเพิ่ม และได้มุ่งสาระไปที่ความเป็นธรรมในการจ่ายค่าเวนคืนที่ดิน นำเสนอภาพความทุกข์ยากที่ชาวบ้านได้รับหลังจากการอพยพโยกย้ายเพื่อการเปิดเหมืองใหม่ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ นั้นแสดงว่าในช่วงนี้กระแสความเคลื่อนไหวยังมุ่งไปที่ประเด็นของการจัดสรรความเป็นธรรม

เป็นที่น่าสังเกตว่า ความเคลื่อนไหวของฝ่ายต่างๆ ในช่วงระยะแรกนี้ ยังไม่มีการชี้ประเด็นไปที่เรื่องอันตรายจากมลพิษซัลเฟอร์ไดออกไซด์อย่างจริงจัง เนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์จึงมุ่งไปที่ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจมากกว่า

หนังสือพิมพ์สยามโพสต์ ลำปาง ได้นำเสนอเนื้อหาที่น่าสนใจ และอาจจะถือได้ว่าเป็นการเปิดมุมมองที่ทำทนายกระแสวิพากษ์วิจารณ์ในท้องถิ่นมากพอสมควร คือ บทความชุด 'ร้อยเรื่องหลากรส - ว่าด้วยเหมืองลิกไนต์แม่เมาะ' ซึ่งนำเสนอ 5 ตอนติดต่อกัน (ฉบับที่ 2 ก.ย. - ฉบับที่ 13 ต.ค. 34) ทำให้มีชาวลำปางและคนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ เขียนจดหมายมาแสดงทัศนะเพิ่มเติม ซึ่งส่วนใหญ่เห็นว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ แม่เมาะนั้นช่วยทำคุณให้แก่ประเทศชาติอยู่แล้ว

ประเด็นความเคลื่อนไหวในเหตุการณ์ช่วงที่ 2 โดดเด่นมากที่สุด เพราะมีกระแสความขัดแย้งจากฝ่ายต่างๆ ว่าสืบหน้าไปอย่างไร คือเอาข้อเสนอหรือข้อคิดเห็นจากอีกฝ่ายไปถามอีกฝ่าย เช่นกรณีการเสนอข่าวเรื่องมีคนป่วยจำนวนมากจนล้นโรงพยาบาล สื่อมวลชนได้นำเสนอโดยสัมภาษณ์ ดร.พิจิตต รัตกุลก่อนเพื่อยืนยันความรุนแรงของเหตุการณ์ จากนั้นได้ไปสัมภาษณ์การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ และจังหวัด ซึ่งก็ได้ชี้แจงออกมาในลักษณะที่ตรงกันข้าม

สำหรับสาระของประเด็นความเคลื่อนไหวในเหตุการณ์ช่วงที่ 3 เป็นการติดตามเรื่องค่าชดเชย การวิจารณ์มาตรการแก้ไขต่างๆ ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ และการเตรียมตัวตั้งรับมลพิษที่อาจจะเกิดขึ้นอีกในปีถัดๆ ไป

๒) ประเด็นเกี่ยวกับการหามาตรการแก้ไข

สำหรับประเด็นเหตุการณ์เกี่ยวกับการหามาตรการแก้ไขนั้น ได้รับการนำเสนอมากโดยเฉพาะช่วงระยะที่เหตุการณ์เกิดความรุนแรงและส่งผลกระทบต่อในวงกว้าง เพราะความเคลื่อนไหวของทุกฝ่ายต่างเป็นไปเพื่อสร้างกระแสความกดดันให้รัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ เร่งกำหนดวิธี การแก้ไขสถานการณ์

มาตรการแก้ไขที่เป็นประเด็นนำเสนอเหล่านี้ ครอบคลุมเนื้อหาหมติของคณะรัฐบาล ในการให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ดำเนินการแก้ไขทั้งระยะสั้นและระยะยาว ข้อเสนอของกลุ่มสิ่งแวดล้อม สาธารณสุข และนักการเมือง ต่อการพิจารณาปัญหาและทางแก้ไข วิธีการ และระบบแก้ไขทางเทคนิค

สาระของประเด็นมาตรการแก้ไขในช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์รุนแรง เป็นเรื่องของการดำเนินการอพยพราษฎร การจ่ายค่าเวนคืน การจัดสรรอาชีพใหม่ และการพิจารณาย้ายที่ตั้งโรงไฟฟ้าที่อยู่ในแผนการขยายเพิ่มเติม ในช่วงก่อนเหตุการณ์รุนแรงนี้ ปรากฏว่ามีเพียงข่าว 2 ชิ้นเท่านั้น ที่ระบุข้อมูลเกี่ยวกับการพิจารณามาตรการแก้ไข และป้องกันภัยจากสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์ โดยปรากฏเฉพาะในพาดหัวข่าว สำหรับในเนื้อหาข่าวนั้น ยังเป็นเพียงการรายงานคำชี้แจงของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ที่ยืนยันว่า ไม่เคยเกิดสภาพฝนกรดที่แม่เมาะ ในเนื้อข่าวยังไม่มี การชี้ประเด็น หรือโยงให้เห็นความเป็นไปได้ของการเกิดมลพิษ

พาดหัวข่าวของเอกสารทั้งสองชิ้นดังกล่าวนี้ คือ

: เร่งกำจัดซัลเฟอร์ไดออกไซด์ สารพิษก่อฝนกรดที่แม่เมาะ

(สยามโพสต์ ลำปาง , 29 เม.ย. - 5 พ.ค. 34)

: ผุด ! 18 โรงไฟฟ้าถ่านหินแน่ ยัน'ฝนกรด' ไม่มีในเมืองไทย

(เดลิมีเรอร์ , 4 มี.ค. 35)

สาระที่ปรากฏในเหตุการณ์ระยะที่สอง ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดมลพิษรุนแรงนั้น เน้นไปที่เรื่องของการหามาตรการระยะสั้นเพื่อคลี่คลายความรุนแรงของเหตุการณ์ และมาตรการระยะยาวในการป้องกันภัย

สำหรับระยะหลังเหตุการณ์สงบ ประเด็นของมาตรการแก้ไขได้รับการเสนอในแง่ของการหาความเหมาะสมทางเทคนิคในระบบกำจัดสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์ และการเสนอให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ คำนึงถึงการวางมาตรการที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

๑) ประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบของมลพิษ

ในประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบของมลพิษซัลเฟอร์ไดออกไซด์ที่หนังสือพิมพ์นำเสนอปรากฏมากในช่วงเกิดเหตุการณ์รุนแรง (ต.ค. - พ.ย. 35) โดยมุ่งไปที่จำนวน อาการของผู้เจ็บป่วย และทรัพย์สินที่เสียหาย เช่น สัตว์เลี้ยง ไร่นา เป็นที่น่าสังเกตว่าเมื่อการนำเสนอมุ่งที่รายงานความเสียหาย จึงไม่ค่อยมีบทความเชิงวิเคราะห์ที่ชี้ให้เห็นพิษภัยในระยะยาวของซัลเฟอร์ไดออกไซด์มากนัก

การนำเสนอผลกระทบในระยะแรกก่อนการปะทุของเหตุการณ์ ด้วยการระบุอาการเจ็บป่วย และผลกระทบต่อสัตว์ปายังไม่ชัดเจน และขาดหลักฐานยืนยันเพียงพอที่จะประมวลข้อเท็จจริงได้ แต่ดูเหมือนว่าหนังสือพิมพ์บางฉบับจะปักใจโยนความผิดให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ แล้ว ทั้งๆ ที่ยังไม่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลจากทุกฝ่ายมากพอ ดังนั้น เมื่อการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ อ้างเอาสุขภาพของพนักงานมายืนยันว่าแม้แต่คนที่ทำงานในพื้นที่ยังเป็นปกติ จึงทำให้น้ำหนักของฝ่ายกล่าวหาลดความน่าเชื่อถือลง ประกอบกับมีประเด็นอื่นๆ เข้ามาแทรกในช่วงเวลานั้น คือเรื่องการอพยพ เวณคืนที่ดิน ทำให้การจุดประเด็นเรื่องผลกระทบจากสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์ที่หนังสือพิมพ์เริ่มต้นเพียรพยายาม ไม่ส่งผลได้เท่าที่ควร

อย่างไรก็ตาม ในระยะนี้เริ่มเห็นท่าทีของหนังสือพิมพ์ที่ประกาศตัวยืนอยู่คนละข้าง โดยเริ่มคู่แรกจากในท้องถิ่นของจังหวัดลำปาง คือ หนังสือพิมพ์สยามโพสต์กับหนังสือพิมพ์เอกราช จากการเปรียบเทียบบทบรรณาธิการของทั้งสองฉบับ พบว่า สยามโพสต์แสดงทัศนะของหนังสือพิมพ์ด้วยการเสนอบทบรรณาธิการชื่อ 'เผาให้ถูกที่คัน' (27 พ.ย. - 2 มิ.ย. 34) เรียกร้องให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ตระหนักถึงผลกระทบจากซัลเฟอร์ไดออกไซด์ที่มีต่อคนลำปาง ส่วนเอกราชก็ตอบโต้ด้วยบทบรรณาธิการ ชื่อ 'โรงไฟฟ้าที่ใช้ถิกโนด' (15 มิ.ย. 34) ยืนยันในการดำเนินการที่ได้มาตรฐานของโรงไฟฟ้าแม่เมาะ

สำหรับช่วงเหตุการณ์รุนแรงนั้น พบว่าประเด็นของผลกระทบได้รับการรายงานในข้อมูลและสาระที่ใกล้เคียงกันสำหรับหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ เนื่องจากผลเสียหายเปลี่ยนแปลงเร็วมากในแต่ละวัน

ช่วงเหตุการณ์สงบ ยังคงมีผลกระทบติดตามมาอย่างต่อเนื่อง ในแง่ของการตรวจพบอันตราย ทางสุขภาพที่มีแนวโน้มจะรุนแรงขึ้น และการสรุปความเสียหาย

4) ประเด็นเกี่ยวกับความตื่นกลัว วิตกกังวลของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ

ประเด็นการนำเสนอในอันดับที่สี่ คือประเด็นเกี่ยวกับความตื่นกลัว วิตกกังวล และไม่มั่นใจในความปลอดภัยของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบนี้ มักปรากฏควบคู่ไปกับประเด็นเรื่องผลกระทบจากมลพิษซัลเฟอร์ไดออกไซด์ อันแสดงให้เห็นถึงสภาวะจิตใจของชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ได้รับพิษภัยจากมลพิษแม่เมาะ

ความวิตกกังวลที่เกิดขึ้นเป็นเพราะ ความไม่รู้ในสาเหตุของอาการเจ็บป่วย การเห็นจำนวนเพื่อนบ้านที่ทยอยกันเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล และความไม่แน่ใจในระดับความเสี่ยงของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความปลอดภัยของน้ำ พิษฝักที่ใช้อุปโภคบริโภค และสภาพอากาศในแต่ละวัน ไปจนถึงความกังวลในความสูญเสียทรัพย์สิน และแรงกดดันต่างๆ ที่อาจทำให้ต้องมีการอพยพโยกย้ายหมู่บ้าน ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ชาวบ้านปรารถนา

ระดับของความวิตกกังวล มีความแตกต่างกันอยู่บ้างในแต่ละช่วงเหตุการณ์ นั่นคือในระยะก่อนเกิดเหตุการณ์รุนแรง เป็นความวิตกกังวลในเรื่องความปลอดภัยในสุขภาพ แต่ยังไม่ถึงขั้นเป็นความตื่นกลัว ซึ่งมีหนังสือพิมพ์ไม่กี่ฉบับที่หยิบเอาประเด็นนี้มานำเสนอ แต่ก็ยังไม่ได้เน้นที่ความวิตกกังวลอย่างจริงจัง เช่น

: ‘แม่เมาะ’ เตรียมย้ายโรงเรียนหนีมลพิษ

(มติชน , 19 พ.ค. 34)

สาระในเนื้อข่าวบอกแต่เพียงว่า โรงเรียนแม่เมาะวิทยา ซึ่งอยู่ใกล้โรงไฟฟ้า ได้ทำหนังสือ ร้องเรียนศึกษาธิการจังหวัดเรื่องมีฝุ่นควันมารบกวน ซึ่งทางจังหวัดก็ได้ส่งคณะไปตรวจสอบแล้ว จะเห็นว่าไม่ได้มีการระบุถึงความตื่นกลัวจนต้องย้ายโรงเรียนจริงตามที่ปรากฏในพาดหัว

ประเด็นความตื่นกลัววิตกกังวล ได้ถูกนำมาขยายความน่ากลัวเพื่อขึ้นพาดหัวในช่วงของเหตุการณ์รุนแรง ซึ่งเมื่อไปพิจารณาในเนื้อข่าวแล้ว พบว่าส่วนใหญ่ไม่รุนแรงมากเท่าที่เป็นสาระในพาดหัว เช่น

: แม่เมาะระลอก 4 เด็ก 7 ขวบ ผงาบๆ

ต้องให้ออกซิเจนด่วน ห้ามส่งร.พ.อีกนับร้อย

(ไทยรัฐ , 29 ต.ค. 35)

รายงานเหตุการณ์ว่า สารพิษยังคงรุนแรงอยู่ มีชาวบ้านป่วยอีก 167 คน รวมทั้งเด็กหญิงวัย 7 ขวบอาการหนัก ซึ่งแพทย์ต้องให้ออกซิเจนด่วน แต่ในเนื้อข่าวจริงๆ ไม่ได้เล่าอาการว่าสาหัสมากดังเช่นที่พาดหัวใช้คำว่า ‘ผงาบๆ’ และเป็นผู้ป่วยรายเดียวในวันนั้นที่ ต้องห้ามส่งโรงพยาบาล ไม่ได้ห้ามหมดทั้งร้อยกว่ารายที่เกิดอาการเจ็บป่วย

: กลัวแม่เมาะ บ้าไปแล้ว 1

(ข่าวสด , 4 พ.ย. 35)

เป็นคำเปิดเผยของผู้อำนวยความสะดวกสถาบันสุขภาพจิตว่า ได้ตรวจดูคนไข้จากแม่เมาะแล้ว พบว่ามีอาการเจ็บป่วยทางจิต วิตกกังวล ไม่มั่นใจในอนาคตตนเอง โดยในเวลานี้มีผู้ป่วย 1 รายที่เข้าชั้นเป็นโรคจิตรุนแรง แต่เป็นเพราะมีอาการมาก่อนหน้านี้แล้ว ชาวชนชั้นนี้สนใจตรงที่ระบุเรื่องผลกระทบต่อสภาพจิตใจอย่างชัดเจน แต่น่าเสียดายที่เป็นเพียงรายงานข่าวสั้นเล็กๆ และไม่ได้โยงให้เห็นความสัมพันธ์ของอาการ กับสภาวะความเสี่ยงที่ชาวบ้านต้องเผชิญ

สำหรับในช่วงหลังเหตุการณ์สงบนั้น ประเด็นความวิตกกังวลไม่ค่อยปรากฏมากนัก เนื้อหาที่นำเสนอประกอบด้วยสาระเกี่ยวกับความไม่มั่นใจของชาวบ้านว่า ในฤดูหนาวของปีต่อไป จะเกิดเหตุการณ์ร้ายแรงขึ้นมาอีกหรือไม่ และความกังวลในเรื่องของการจ่ายค่าชดเชยของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ว่าเป็นธรรมจริงหรือไม่

๖) ประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลทางวิชาการ ความรู้เกี่ยวกับซัลเฟอร์ไดออกไซด์

ประเด็นข้อมูลทางวิชาการและการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับซัลเฟอร์ไดออกไซด์ค่อนข้างปรากฏในปริมาณน้อยเมื่อเทียบกับประเด็นอื่นๆ ที่วิเคราะห์ผ่านมาแล้ว สาระในประเด็นนี้เป็นการอธิบายกระบวนการเกิดซัลเฟอร์ไดออกไซด์จากการผลิตกระแสไฟฟ้า การวิเคราะห์สาเหตุและความรุนแรงของผลกระทบ รวมทั้งเทคนิควิธีการในระบบกำจัดสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์

จากการศึกษาข่าวและบทความของเหตุการณ์ระยะแรก พบว่า มีการนำเสนอประเด็นของ ข้อมูลทางวิชาการที่มีสาระอธิบายประกอบ เพียงขึ้นเดียวเท่านั้น คือ

: เมื่อ 'ฝนกรด' ต้มเคี้ยว ภัยมืดในฝุ่นถ่านหิน

(ฐานเศรษฐกิจ , 2-8 มี.ค. 35)

เป็นการวิเคราะห์ผลกระทบของซัลเฟอร์ไดออกไซด์ พยายามหาคำตอบว่ามีสาเหตุมาจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะจริงหรือไม่

สำหรับเหตุการณ์ในระยะที่สอง มีการนำเสนอประเด็นนี้เพิ่มขึ้น แต่ส่วนใหญ่ยังปรากฏออกมาในรูปของข่าวที่มีการแทรกข้อมูลวิชาการประกอบอยู่เพียงเล็กน้อย เช่น การนำรายงานการศึกษา อาการเจ็บป่วยด้วยโรคทางเดินหายใจของชาวบ้านในพื้นที่ต่างๆ มาเปรียบเทียบ การอธิบาย กระบวนการเกิดซัลเฟอร์ไดออกไซด์ เป็นต้น เมื่อเสนอในรูปของข่าว จึงให้ข้อมูลทางวิชาการได้ไม่ละเอียด และมีแหล่งข้อมูลยืนยันได้น้อย

เป็นที่น่าสังเกตว่า หนังสือพิมพ์เชิงปริมาณที่เน้นข่าว เช่น ไทยรัฐ เดลินิวส์ มีการนำเสนอข้อมูลวิชาการในลักษณะของบทความ บทรายงานวิเคราะห์ น้อยกว่าที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์เชิงคุณภาพที่เน้นข่าว และหนังสือพิมพ์ที่เน้นบทความ ดังตัวอย่างเปรียบเทียบรูปแบบการนำเสนอในประเด็นเดียวกัน

หนังสือพิมพ์	นำเสนอด้วยรูปแบบข่าว		นำเสนอด้วยรูปแบบบทความ บทวิเคราะห์	
	ร้อยละ (%)		ร้อยละ (%)	
ไทยรัฐ	9.52		0	
เดลินิวส์	19.06		4.76	
มติชน	19.06		9.52	
ผู้จัดการรายวัน	9.52		4.76	
กรุงเทพธุรกิจ	0		4.76	
สยามโพสต์	4.76		4.76	
ประชาชาติธุรกิจ	0		4.76	
ไทยไฟแนนเชียล	0		4.76	
รวม	61.92		38.08	รวม 100 %

ในช่วงระยะที่สามของเหตุการณ์ ประเด็นข้อมูลทางวิชาการเป็นเรื่องเกี่ยวกับเทคนิควิธีการทำงานของเครื่องกำจัดสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ซึ่งการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการติดตั้ง รูปแบบการรายงานจึงปรากฏในรูปของบทความ-สารคดีมากขึ้น ตัวอย่าง

: ระบบขจัดก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ที่แม่เมาะ ความหวังที่ใกล้เป็นความจริง

(มติชน , 8 มิ.ย. 36)

อธิบายระบบ Wet Type (ชนิดเปียก) ของเครื่องกำจัดสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ซึ่งจะแล้วเสร็จพร้อมๆ กับการก่อสร้างโรงจักรไฟฟ้าเครื่องที่ 12 ราวต้นเดือนพฤษภาคม 2538

๒) ประเด็นเกี่ยวกับสาเหตุการเกิดมลพิษ

สำหรับประเด็นเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดมลพิษนี้ ปรากฏมากเฉพาะในช่วงเหตุการณ์รุนแรง โดยเป็นการนำเสนอในเชิงรายงานข้อพิสูจน์เรื่องสาเหตุจากฝ่ายต่างๆ และจากผลการสรุปของรัฐบาล การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ และกลุ่มอื่นๆ

ในช่วงแรกของเหตุการณ์ มีการนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวกับสาเหตุเพียงขึ้นเดียว

ในรูปของรายงานข่าวที่มีการอธิบายข้อมูลวิชาการประกอบ คือ

: สวล. นະการไฟฟ้า เร่งแก้ปัญหาฝนกรด

(มติชน , 11 พ.ค. 34)

เป็นการชี้แจงสาเหตุการเกิดฝนกรดของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมฯ แต่ยังไม่ได้แน่ชัดว่า ที่แม่เมาะเข้าข่ายลักษณะฝนกรดหรือไม่

สำหรับระยะเหตุการณ์รุนแรง มีการนำเสนอที่มุ่งหาสาเหตุจากผลการศึกษาพิสูจน์ของฝ่ายต่างๆ ในรูปของรายงานข่าว แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า เรื่องสาเหตุการเกิดมลพิษ เป็นเพียงประเด็นหนึ่งในเนื้อหาข่าวเท่านั้น ไม่ได้ถูกชูขึ้นมาเป็นประเด็นหลัก เพราะมีประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบ ความเคลื่อนไหว ฯลฯ ที่เป็นจุดใหญ่กว่า ตัวอย่าง

: โรงไฟฟ้าอมรมบิติด 'ดาดดา' รณช. พิชแม่เมาะ

ยอมชดใช้ค่าเสียหาย เก็บข้อมูลให้นายกฯ

(ไทยรัฐ , 21 ต.ค. 35)

สาระหลักคือ การเปิดเผยของรณช. กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ว่า การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ยอมรับว่าเป็นต้นเหตุจริง หลังจากได้มีการพิสูจน์หลักฐานแล้ว เสนอทางแก้ไขให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ หลายข้อ

ระยะหลังเหตุการณ์สงบ มีการนำเสนอประเด็นของสาเหตุการเกิดมลพิษน้อย เพราะเลยช่วงเวลาขณะเหตุการณ์กำลังคุกรุ่นลงไปแล้ว จึงไม่ค่อยมีหนังสือพิมพ์หยิบขึ้นมานำเสนออีก จะมีก็แต่ในลักษณะบทสรุปเป็นการลำดับเหตุการณ์ เพื่อชี้แนวโน้มของกรณีแม่เมาะต่อไปเท่านั้น ตัวอย่าง

: วิกฤติผู้มาเยือน ฝ่าโรงไฟฟ้าแม่เมาะ ลำดับเหตุแพร่พิษร้าย

(มติชน , 28 ธ.ค. 35)

สรุปเหตุการณ์มลพิษแม่เมาะ และมาตรการแก้ไข ระบุว่าเป็นบทเรียนที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ต้องพิจารณาและเลือกระหว่างการผลิต กับความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

7) ประเด็นเกี่ยวกับสภาพอากาศ ระดับค่าซัลเฟอร์ไดออกไซด์

ประเด็นเรื่องสภาพอากาศ ครอบคลุมสาระเกี่ยวกับผลการตรวจวัดคุณภาพอากาศ เพื่อแสดงถึงระดับค่าซัลเฟอร์ไดออกไซด์ สภาพอากาศภายใต้ภาวะเงื่อนไขของการแพร่กระจายซัลเฟอร์ไดออกไซด์ และมาตรฐานของระดับค่าซัลเฟอร์ไดออกไซด์ที่กำหนดไว้ คือ 300 มคก./ลบ.ม./24 ชม.

จากการศึกษาพบว่า ในช่วงระยะที่1 คือก่อนเหตุการณ์รุนแรงนั้น ไม่ปรากฏประเด็นข่าวเกี่ยวกับระดับค่าซัลเฟอร์ไดออกไซด์เลย เนื่องจากการเสนอข่าวในช่วงนั้น ยังหาหลักฐานพิสูจน์หรืออ้างอิงแหล่งข่าวทางวิชาการไม่ได้ ปรากฏเพียงแต่การใช้คำว่า 'ฝนกรด' ซึ่งยังมีรายละเอียดไม่มากพอ

ส่วนในระยะที่2 คือขณะเหตุการณ์ปะทุรุนแรงนั้น ประเด็นเรื่องของสภาพอากาศ และระดับค่าซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ยังได้รับการเสนอในลักษณะของการรายงานข้อเท็จจริงเป็นหลัก คือเสนอผลการตรวจวัดสภาพอากาศประกอบข่าว ทั้งๆ ที่ประเด็นนี้น่าจะได้รับการนำเสนอเป็นหลัก เพื่อเป็นตัวชี้วัดแนวโน้มต่างๆ และสร้างความตระหนัก ความระแวดระวังให้แก่สาธารณชนได้

สำหรับประเด็นระดับค่าซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ที่ปรากฏในเหตุการณ์ช่วงระยะที่3 เป็นการนำเสนอระดับคุณภาพอากาศเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความรุนแรง หรือเพื่ออธิบายให้เข้าใจในค่ามาตรฐานเหล่านั้น

ลักษณะการนำเสนอเนื้อหา

การวิเคราะห์ลักษณะการนำเสนอเนื้อหาข่าวมลพิษแม่เมาะของหนังสือพิมพ์ ได้ศึกษาทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพ โดยเริ่มจากการแจกนับปริมาณเอกสารข่าว เพื่อจัดกลุ่มตามประเภทของลักษณะการนำเสนอ และจากนั้น จึงเป็นการวิเคราะห์ความหมายของลักษณะเนื้อหาที่นำเสนอ

ผลจากการแจกนับในเชิงปริมาณ สรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงรูปแบบและลักษณะการนำเสนอเนื้อหา เปรียบเทียบ 3 ช่วงเวลา

ลักษณะการนำเสนอ	ก่อนเหตุการณ์รุนแรง		เหตุการณ์รุนแรง		หลังเหตุการณ์สงบ	
	ร้อยละ	ลำดับที่	ร้อยละ	ลำดับที่	ร้อยละ	ลำดับที่
รายงานเชิงข้อเท็จจริง	60.32	1	56.48	1	66.08	1
รายงานเชิงตีความ	11.11	3	12.12	3	20.47	2
รายงานเชิงชี้แนะ	15.87	2	13.77	2	8.19	3
รายงานเชิงสืบสวน	9.52	4	12.12	3	4.09	4
รายงานเชิงวิชาการ	3.18	5	5.15	4	1.17	5
รวม	100		100		100	

ภาพรวมจากการศึกษารูปแบบการนำเสนอข้างต้น สรุปได้ว่า หนังสือพิมพ์ยังคงเน้นการเสนอข่าวในลักษณะของการรายงานข้อเท็จจริงตามเหตุการณ์เป็นหลัก ตลอดทั้ง 3 ช่วงเหตุการณ์ รูปแบบที่ได้รับการนำเสนอรองลงมา คือ การรายงานเชิงชี้แนะ ที่ใส่ความคิดเห็นเพื่อช่วยผู้อ่านตัดสินใจ โดยพบว่า ค่อนข้างโน้มเอียงไปในทางคัดค้านการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ มากกว่าสนับสนุน หรือเป็นกลาง อันแสดงถึงการใส่สีสีนและอารมณ์ในรายงานข่าว

สำหรับรูปแบบการนำเสนอในเชิงตีความ วิเคราะห์ เชิงสืบสวน และเชิงวิชาการ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่า น่าจะมีประสิทธิภาพมากที่สุดตามหลักการของการสื่อสารเพื่อลดความเสี่ยงนั้น กลับได้รับการนำเสนอในอัตราส่วนที่ต่ำมาก เมื่อเทียบกับรูปแบบรายงานข้อเท็จจริง

ผลการวิเคราะห์ที่ละเอียด จากการเปรียบเทียบทั้งในเชิงของช่วงเวลา และประเด็นเหตุการณ์ 7 ประเด็น ได้นำเสนอประกอบไว้ในตารางที่ I ของภาคผนวก ก.

จากการศึกษาลักษณะการนำเสนอเนื้อหา แยกออกตามประเด็นเหตุการณ์ต่างๆ ทั้ง 7 ประเด็นดังกล่าว ยืนยันข้อสรุปเบื้องต้นว่า หนังสือพิมพ์เน้นการนำเสนอข่าวมลพิษแม่เมาะในเชิงของการรายงานข้อเท็จจริง หรือรายงานความคืบหน้าของเหตุการณ์เป็นหลัก

สำหรับประเด็นความเคลื่อนไหวและความขัดแย้ง ที่นำเสนอในระยะก่อนเหตุการณ์รุนแรงนั้น พบว่า รายงานข่าวส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เนื่องจากเน้นสาระเรื่องการตั้งคำถามกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ให้คำนึงถึงการคืนผลประโยชน์กลับให้คนลำปาง ถัดมาในระยะเหตุการณ์รุนแรง พบว่า รายงานข่าวในช่วงนี้มีความคืบหน้าหรือเปลี่ยนแปลงเร็วมาก รูปแบบการนำเสนอจึงหนักไปที่การรายงานข้อเท็จจริง อย่างไรก็ตาม ในช่วงนี้พบว่า มีลักษณะการรายงานข่าวเชิงสืบสวนปรากฏอยู่บ้างเล็กน้อย อันแสดงให้เห็นถึงความพยายามของหนังสือพิมพ์ที่จะเจาะลึกเอาเรื่องราวจากหลายๆ ฝ่ายมานำเสนอ ตัวอย่าง

: พืชโรงไฟฟ้าลมหก ! แพทย์-พยาบาลกระเจิง

(มติชน , 22 ต.ค. 35)

เป็นการนำเสนอผลพิสูจน์ระหว่างการตรวจวัดคุณภาพอากาศของกรมควบคุมมลพิษ กับผลการตรวจอาการป่วยของชาวบ้าน ซึ่งยืนยันตรงกันว่าสาเหตุมาจากซิลิเคอร์ไดออกไซด์ที่มาจากปล่องควันโรงไฟฟ้าแม่เมาะ

ในช่วงหลังเหตุการณ์สงบนั้น มุ่งที่รูปแบบรายงานข้อเท็จจริง เพราะเป็นการนำเสนอความเคลื่อนไหวของฝ่ายต่างๆ ในการติดตามผลว่า การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ได้ดำเนินการไปอย่างไรบ้าง เมื่อเหตุการณ์ครบรอบ 1 ปี ตัวอย่าง

: รัฐ-กฟผ. ทอดทึงชาวแม่เมาะ ให้จมนปลักที่เกำรับสารพิษต่อ

(ผู้จัดการรายวัน, 19 ม.ค. 36)

เสนอความเคลื่อนไหวของชาวบ้านประมาณ 500 คน ที่เข้าร้องเรียนผู้ว่าราชการจังหวัด ลำปางว่า ได้รับความช่วยเหลือจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ แคเฉพาะหน้าเท่านั้น

การนำเสนอข่าวในประเด็นเกี่ยวกับการหามาตรการแก้ไข พบว่ายังคงเน้นที่รูปแบบของรายงานข้อเท็จจริง ตามสาระของเนื้อหาที่พูดถึงความคืบหน้าในการหามาตรการแก้ไข

อย่างไรก็ตาม ในช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์รุนแรง มีการนำเสนอในลักษณะของการตัดสินใจชี้หน้า 1 ชั้น เป็นบทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์เอกราช ลำปาง ชื่อ

: โรงไฟฟ้าที่ใช้ลิกันไนด์

(เอกราช ลำปาง, 5 มิ.ย. 34)

แสดงการชี้หน้าในเชิงสนับสนุนนโยบายของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ และให้คำรับรองว่า การดำเนินการของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ แม่เมาะ อยู่ในมาตรฐานความปลอดภัยทุกอย่าง

ช่วงเหตุการณ์รุนแรง เริ่มมีความหลากหลายในเรื่องของรูปแบบ และลักษณะการนำเสนอ คือ มีบทความเชิงตีความวิเคราะห์ และชี้หน้าเพิ่มขึ้น ซึ่งมักปรากฏในหนังสือพิมพ์ที่เน้นบทความ เป็นเนื้อหาเชิงวิเคราะห์ที่ชี้ให้เห็นมาตรการและนโยบายของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ที่ขัดกับแนวคิดทางสิ่งแวดล้อม ตัวอย่าง

: แม่เมาะ ปัญหาเพิ่มทุนเพื่อสิ่งแวดล้อม

(ฐานเศรษฐกิจ, 24-25 ต.ค. 35)

วิเคราะห์ว่า ปัญหามลพิษที่แม่เมาะแสดงถึงการมองแต่ในเชิงเศรษฐศาสตร์ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ยังไม่มีนโยบายชัดเจนในเรื่องของการลงทุนด้านสิ่งแวดล้อม

ในระยะหลังเหตุการณ์สงบ หนังสือพิมพ์ได้ย้อนกลับมาเสนอเน้นลักษณะของรายงานข้อเท็จจริงอีกครั้ง มีที่ปรากฏในรูปของบทความ บทรายงานเชิงวิเคราะห์ สรุปเหตุการณ์และติดตามมาตรการแก้ไขบ้างในสัดส่วนไม่มากนัก และเท่าที่มีก็ปรากฏในหนังสือพิมพ์เน้นบทความ ตัวอย่าง

: มลพิษกับโรงไฟฟ้าแม่เมาะ อดีต-ปัจจุบัน ปัญหาที่ต้องแก้ไข

(ประชาชาติธุรกิจ 26-29 ก.ย. 36)

สรุปบทเรียนจากกรณีแม่เมาะ และชี้ว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ต้องเอาใจใส่ต่อการวางมาตรการแก้ไข

ในประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมลพิษ พบว่าตลอดทั้ง 3 ช่วงเหตุการณ์ ยังคงเน้นที่รูปแบบการนำเสนอเชิงรายงานข้อเท็จจริง โดยในระยะก่อนเหตุการณ์รุนแรง เป็นรายงานเหตุการณ์เกี่ยวกับสภาพฝุ่นควันที่ชาวบ้านได้รับจากการทำเหมือง เริ่มมีรายงานแบบสืบสวนปรากฏบ้าง แสดงถึงความพยายามของหนังสือพิมพ์ที่จะขุดคุ้ยหาหลักฐานที่แน่ชัดเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดมลพิษ เพื่อเอาผิดกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ แต่ข้อมูลเหล่านี้ยังขาดมาตรฐานเพื่อชี้ชัดว่าเป็นสภาพของ 'ฝนกรด' จริงหรือไม่ เปิดช่องให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ปฏิเสธและชี้แจงได้ เพราะสภาพอากาศในขณะนั้นยังไม่ได้เลวร้ายถึงขั้นจะเรียกว่าเป็นฝนกรดได้

บทความเชิงสืบสวนสอบสวนที่ปรากฏในช่วงเหตุการณ์ระยะแรก อาทิเช่น

: แฉ 'กฟผ.' ขยายเหมืองแร่ ย้าย 8,000 ชีวิตจ่อมลพิษ

(มติชน, 10 พ.ค. 34)

เสนอสถิติผู้ป่วยจากโรงพยาบาลแม่เมาะว่า 80% ป่วยด้วยโรคระบบทางเดินหายใจ จึงวิตกว่าการอพยพชาวบ้านไปอยู่ที่ใหม่หลังเปิดเหมืองแล้วจะยิ่งเสี่ยงอันตรายมากขึ้น

: เมื่อ 'ฝนกรด' ตั้งเค้า ภัยมืดในฝุ่นถ่านหิน

(ฐานเศรษฐกิจ, 2-8 มี.ค. 35)

พยายามหาคำตอบว่า สภาวะฝนกรดที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะจริงหรือไม่

ระยะเหตุการณ์รุนแรง เด่นชัดในรูปแบบข่าวเชิงรายงานข้อเท็จจริง แต่ก็ปรากฏมีลักษณะของการตีความวิเคราะห์ และรายงานแบบสืบสวนเพิ่มขึ้น เนื่องจากเป็นเรื่องที่เจาะไปถึงความเสียหาย และผลการศึกษาข้อพิสูจน์ต่างๆ ที่ยืนยันว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นผลกระทบจากซัลเฟอร์ไดออกไซด์

ตัวอย่างลักษณะการนำเสนอเชิงรายงานข้อเท็จจริง

: การไฟฟ้าฯ ระดมเจ้าหน้าที่ให้การช่วยเหลือเป็นการด่วน

กฟผ. รับผิดชอบ 'แม่เมาะ' ฝนพิษ ท่วม 3 พันล้านไม่ให้เกิดซ้ำ

(ไทยรัฐ, 19 ต.ค. 35)

รายงานอาการเจ็บป่วยและหวาดกลัวของชาวบ้าน การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ชี้แจงเป็น อุบัติเหตุในรอบ 20 ปี เชื่อว่าเป็นเพราะสภาพอากาศปิด

ตัวอย่างลักษณะการนำเสนอเชิงตีความวิเคราะห์

: ฝุ่นมฤตยูในแม่เมาะ ปริศนาของชาวลำปาง

(มติชน, 21 ต.ค. 35)

เล่าอาการเจ็บป่วยของชาวบ้าน และชี้ว่าหลังจากมีโรงไฟฟ้า สังกมที่ เคยอยู่อย่างสงบสุขของชาวบ้านต้องเสื่อมลง เพราะสภาพแวดล้อมเป็นพิษ โดยไม่มีหน่วยงานใดให้คำตอบได้ชัดเจน

ในระยะเหตุการณ์สงบ มีลักษณะการนำเสนอเชิงรายงานข้อเท็จจริงเป็นหลัก และมีลักษณะเชิงตีความวิเคราะห์อยู่บ้างเล็กน้อย ดังตัวอย่างการนำเสนอเชิงตีความ

: จับตาปัญหาแม่เมาะ 'ฝนกรด' ไม่หมดเค้า

(ฐานเศรษฐกิจ, 26-29 ก.ย. 36)

ชาวบ้านยังกลัวอันตรายจากสารพิษอยู่ไม่มีความไว้วางใจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ในขณะที่ทางการไฟฟ้าฯ ได้ชี้แจงเรื่องการแก้ไขผลกระทบจากซัลเฟอร์ไดออกไซด์

ผลการศึกษาเรื่องรูปแบบและลักษณะการนำเสนอในประเด็นของความตื่นกลัว วิตกกังวล พบว่าคล้ายคลึงกับสามประเด็นเหตุการณ์ที่ได้มีการวิเคราะห์ผ่านมาแล้ว นั่นคือ เป็นรูปแบบข่าวเชิงรายงานข้อเท็จจริงตามเหตุการณ์ ดังเช่นตัวอย่างข่าวระยะก่อนเหตุการณ์รุนแรง ดังนี้

: โรงงานไฟฟ้าแม่เมาะพ่นฝุ่น-ก๊าซ ชาวบ้านร้องระงม ทนพิษไม่ไหว

(มติชน, 19 พ.ค. 34)

รายงานข่าว ชาวบ้านเริ่มหวาดวิตก มีอาการหายใจขัด พืชผลปลูกไม่ได้ ต้องแห่ซื้อยาแก้แพ้จากร้านขายยา

ในช่วงระยะเหตุการณ์รุนแรง เน้นด้วยรายงานข่าวตามข้อเท็จจริง ที่นำเสนอ เหตุการณ์สภาพความตื่นกลัวและกังวลของชาวบ้าน ตัวอย่าง

: ราษฎรสั่งหยุดเครื่อง !

(บ้านเมือง , 25 ต.ค. 35)

สาระสำคัญคือ การยื่นข้อเสนอบ้าน 4 ข้อแก่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ คือ ให้ติดตั้งเครื่องกำจัดสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์ รักษาผู้เจ็บป่วย ชดเชยค่าเสียหาย และถ้าไม่สามารถติดตั้งเครื่องกำจัดสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์ได้ ให้อพยพชาวบ้าน หรือหยุดเดินเครื่องชั่วคราว จากเนื้อข่าวจะเห็นว่าประเด็นที่หยิบขึ้นมาพาดหัวนั้น เป็นเพียงประเด็นเล็กในข่าว แต่การขยายความรุนแรงเช่นนี้ ทำให้ดูเหมือนว่า ชาวบ้านกำลังอยู่ในอาการตื่นกลัวจนต้องหาทางระงับ ด้วยวิธีตอบได้อย่างเด็ดขาด

แม้ว่าในระยะหลังเหตุการณ์สงบ ได้มีการเสนอรูปแบบที่หลากหลายขึ้น แต่ยังคงเน้นที่รูปแบบข่าวเชิงรายงานข้อเท็จจริงในอัตราสูงสุด รูปแบบที่นำเสนอถัดมา คือ บทรายงานที่มีการตีความวิเคราะห์ ชี้แนวโน้มของเหตุการณ์ ดังเช่น

: 1 ปีฝนกรดแม่เมาะ ควันพิษยังไม่จาง

(กรุงเทพธุรกิจ, 11 ก.ย. 36)

สรุปเหตุการณ์ว่า 1 ปีผ่านไปแล้ว แต่ผลกระทบยังไม่จางหาย มีชาวบ้านป่วยด้วยโรคทางจิตถึง 33 ราย หวาดกลัวอ่อนเพลีย ไม่มั่นใจในการดำรงชีวิต เพราะเป็นห่วงสัตว์เลี้ยงพืชผัก การช่วยเหลือของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ และทุกฝ่าย ยังเป็นเหมือนปฏิบัติการแบบไฟไหม้ฟาง

สำหรับประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลทางวิชาการนี้ เริ่มพบความแตกต่างออกไปบ้าง เนื่องจากรูปแบบของเอกสารที่ปรากฏในประเด็นนี้ ส่วนใหญ่เป็นบทความ บทวิเคราะห์ จึงมีการนำเสนอในลักษณะอื่น ๆ ที่หลากหลายไปกว่าการรายงานเพียงข้อเท็จจริงตามเหตุการณ์ แม้แต่หนังสือพิมพ์ที่เน้นข่าว ก็ยังมีลักษณะที่วิเคราะห์เจาะลึกมากขึ้น

ในช่วงเหตุการณ์รุนแรงพบว่า มีการนำเสนอในลักษณะของการสืบสวนสอบสวนถึง 33.33% คือมีการนำผลการศึกษา หรือการพิสูจน์หลักฐานเชิงวิชาการจากแหล่งข้อมูลหลาย ๆ ฝ่ายมายืนยันประกอบ เป็นการหาข้อมูลจากหลายด้าน ตัวอย่าง

: แฉข้อมูลก๊าซพิษแม่เมาะ ชาวบ้านตายผ่อนส่งทั้งอำเภอ

(ผู้จัดการรายวัน, 23 ต.ค. 35)

เสนอผลการศึกษาสภาวะการเจ็บป่วยด้วยโรคทางเดินหายใจของประชาชนแม่เมาะ พบว่าสูงกว่าที่อื่นเกือบ 4 เท่า ลงรายละเอียดผลการศึกษาอื่น ๆ เปรียบเทียบและผลการตรวจวัดระดับค่าซัลเฟอร์ไดออกไซด์ตามจุดต่างๆ วิเคราะห์หาสาเหตุทางภูมิศาสตร์ประกอบ

สำหรับช่วงหลังเหตุการณ์สงบ มีการนำเสนอในลักษณะตีความวิเคราะห์ โดยมีข้อมูลภูมิหลัง และชี้ให้เห็นแนวโน้มประกอบอยู่ถึงครึ่งหนึ่งของการนำเสนอทั้งหมด ตัวอย่าง

: เปิดบันทึกวิธีกำจัดซัลเฟอร์ พิษร้ายแม่เมาะ

(สยามโพสต์ ลำปาง, 6-12 กย 36)

อธิบายระบบต่างๆ ของเครื่องกำจัดสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์เปรียบเทียบข้อดี-ข้อเสีย ชี้ว่าชาวบ้านจำเป็นต้องรู้ มิเช่นนั้นอาจรับกรรมอีก

ผลการศึกษาด้านรูปแบบและลักษณะการนำเสนอ ของประเด็นเกี่ยวกับสาเหตุการเกิดมลพิษ พบข้อแตกต่างเล็กน้อยในแต่ละช่วงเหตุการณ์ ดังนี้

ช่วงเหตุการณ์รุนแรง ปรากฏในรูปแบบข่าวรายงานข้อเท็จจริงมากที่สุด แต่ทั้งนี้มีการนำเสนอในเชิงตีความวิเคราะห์ และเชิงสืบสวนปรากฏอยู่บ้าง เป็นที่น่าสังเกตว่าการนำเสนอประเด็นสาเหตุการเกิดนี้ น่าจะเป็นเชิงสืบสวนสอบสวนเพื่อวิเคราะห์ประมวลสาเหตุที่แท้จริง มากกว่าการนำเสนอเชิงรายงานเหตุการณ์ ซึ่งที่ปรากฏนั้น เข้าทำนองรายงานจากการแถลงหรือให้สัมภาษณ์ จากฝ่ายโน้น และนำมาถามต่อฝ่ายนี้ ดังตัวอย่าง

: โรงไฟฟ้าแม่เมาะ ทำชาวบ้านฟ้อง

(มติชน, 18 ต.ค. 35)

สาระหลักคือ ทหารการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ บอกว่าหากผลการพิสูจน์ทางศาลยืนยันว่าสาเหตุทั้งหมดมาจากความผิดของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ จะยอมชดเชยค่าเสียหายทั้งหมดให้ ตอนนี้ยังไม่มีข้อพิสูจน์แน่ชัด จะโทษโรงไฟฟ้าอย่างเดียวไม่ได้

สำหรับประเด็นเหตุการณ์สุดท้าย คือเรื่องของสภาพอากาศและระดับค่าซัลเฟอร์ไดออกไซด์นั้น พบว่า รูปแบบการนำเสนอ ส่วนใหญ่เป็นรายงานข่าวตามข้อเท็จจริง มีบางส่วนที่รายงานในเชิงสืบสวน และตีความวิเคราะห์

ลักษณะสืบสวนสอบสวนในช่วงเหตุการณ์รุนแรง เช่น

: ฉีกหน้ากากโรงไฟฟ้า ตัวการพ่นควันพิษ

(เดลินิวส์, 18 ต.ค. 35)

สาระสำคัญคือ ดร.พิจิตต รัตกุล เลขาธิการมูลนิธิป้องกันควันพิษ ได้เปิดเผยข่าวเรื่องเหตุการณ์มลพิษที่แม่เมาะ และชี้ว่าในปี 2540 ประเทศไทยจะปกคลุมด้วยซัลเฟอร์ไดออกไซด์กว่า 1 ล้านตัน เป็นที่น่าสังเกตว่า ในเนื้อข่าวไม่ได้ระบุชัดเจนว่าเป็นอัตราต่อระยะเวลาเท่าใด และเพิ่มจากปัจจุบันก็เท่าตัว อัตรานี้อยู่ในระดับรุนแรงแค่ไหน และพบว่าการนำเสนอข่าวประเด็นระดับ ค่าซัลเฟอร์ไดออกไซด์ในระยะต้นๆ ของเหตุการณ์ ยังไม่มีการอ้างอิงระดับค่ามาตรฐานของซัลเฟอร์ไดออกไซด์ในบรรยากาศ

สำหรับในระยะหลังเหตุการณ์รุนแรง เน้นการนำเสนอเป็นข่าวเช่นเดิม ตัวอย่าง

: แพทย์ชี้ 'แม่เมาะ' ยังอันตราย

(ข่าวสด, 12 ก.ย. 36)

สาระหลักคือ สาธารณสุขจังหวัดลำปาง ได้รายงานระดับค่าซัลเฟอร์ไดออกไซด์ที่ตรวจวัดได้ในวันที่ 5 ก.ย. พบมีมูลค่าสูงเกินมาตรฐาน เตรียมให้ร.พ.แม่เมาะรับสถานการณ์คนเจ็บ

จากการวิเคราะห์เรื่องรูปแบบและลักษณะการนำเสนอเนื้อหา ทั้งในชั้นของภาพรวม และชั้นการพิจารณาจำแนกตามประเด็นเหตุการณ์นี้ พบข้อสรุปว่า หนังสือพิมพ์เน้นนำเสนอข่าวมลพิษแม่เมาะ ในลักษณะของการรายงานข้อเท็จจริงตามเหตุการณ์ ซึ่งเป็นลักษณะที่ปรากฏต่อเนื่อง ทั้งช่วงก่อนเหตุการณ์รุนแรง ไปจนถึงช่วงหลังเหตุการณ์สงบแล้ว

นอกจากนี้ ยังสรุปได้อีกว่า แม้ประเด็นของเหตุการณ์จะผันแปรไป แต่รูปแบบการนำเสนอยังคงยึดติดกับการรายงานข่าวตามเหตุการณ์ อันถือเสมือนเป็นธรรมเนียมข่าวของสื่อมวลชน ทั้ง ๆ ที่เหตุการณ์บางประเด็น เช่น เรื่องของสาเหตุการเกิดมลพิษ หรือผลกระทบจากมลพิษ น่าจะได้รับการนำเสนอในรูปแบบอื่นที่ให้รายละเอียดและเจาะลึกได้มากกว่า อันจะให้สาระประโยชน์แก่ผู้อ่าน และประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากความเสียดังนี้

ประเภทของแหล่งข่าวที่ใช้อ้างอิง

การศึกษาประเภทของแหล่งข่าวในการวิเคราะห์เนื้อหาครั้งนี้ เพื่อที่จะหาคำตอบเพิ่มเติมว่า กระบวนการแสวงหาและรวบรวมข้อมูลของหนังสือพิมพ์ในกรณีมลพิษแม่เมาะ มีความกว้างขวาง หลากหลาย และเป็นกลางในระดับใด

จำนวนของแหล่งข่าวที่ปรากฏอ้างอิง สามารถบอกถึงความละเอียดและถูกถ้วนของข้อมูล ซึ่งแสดงถึงความพยายามตรวจสอบ หรือสร้างสมดุลให้ข้อมูลข่าวของนักข่าวได้ ในขณะเดียวกัน ประเภทของแหล่งข่าว ยังมีความสำคัญที่จะช่วยเพิ่มน้ำหนักความน่าเชื่อถือ และสะท้อนความเป็นกลางของข่าวนั้นได้ด้วย

ผลการศึกษา จำแนกตามช่วงระยะเวลา และประเด็นของเหตุการณ์ นำเสนอไว้ในตารางที่ II ของภาคผนวก ก.

จากการวิเคราะห์พบว่า ประเภทของแหล่งข่าวที่ได้รับการอ้างอิงมากที่สุดในการนำเสนอประเด็นของความเคลื่อนไหว คือ แหล่งข่าวจาก การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ (กฟผ.) และชาวบ้าน เนื่องจากเน้นสาระที่ขัดแย้งกันระหว่าง การบอกเล่าอาการเจ็บป่วยของชาวบ้านกับการยืนยันในตอนต้นของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ถึงความปลอดภัย และการเรียกร้องขอความเป็นธรรมของชาวบ้าน กับคำชี้แจงมาตรการแก้ไขต่างๆ ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ

สำหรับประเด็นมาตรการแก้ไข พบว่าเป็นเนื้อหาที่ประกอบด้วยแหล่งข่าวเดียวมากที่สุด ซึ่งส่วนใหญ่คือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ เพราะเป็นเรื่องของการพิจารณาดำเนินการแก้ไขจากการ ไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในกรณีนี้

การพิจารณาเรื่องแหล่งข่าวสำหรับประเด็นผลกระทบ พบความแตกต่างเล็กน้อยในแง่ของประเภท คือ แหล่งข่าวที่ปรากฏมากที่สุดในเหตุการณ์ระยะที่หนึ่ง คือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ในขณะที่แหล่งข่าวในเหตุการณ์ระยะที่สอง และที่สาม ได้แก่ ชาวบ้าน ทั้งนี้เนื่องจากสาระสำคัญของช่วงก่อนเหตุการณ์รุนแรง อยู่ที่การชี้แจงปฏิเสธข่าวฝนกรดของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ส่วนสาระในช่วงเหตุการณ์รุนแรงและเหตุการณ์สงบ อยู่ที่การเน้นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน

นอกจากแหล่งข่าวจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ และชาวบ้านแล้ว พบว่ายังมี การอ้างอิงถึงแหล่งข่าวจากสาธารณสุขท้องถิ่นบ่อยครั้ง อันได้แก่ แพทย์ประจำโรงพยาบาลแม่เมาะ และสาธารณสุขจังหวัดลำปาง รวมทั้งแพทย์ของศูนย์อนามัยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ซึ่งแหล่งข่าวเหล่านี้คือที่มาของรายงานผู้เจ็บป่วย และนำไปสู่การหาหลักฐานยืนยันว่าเป็นมลพิษจากซัลเฟอร์ไดออกไซด์จริง

จำนวนแหล่งข่าวที่ปรากฏโดยเฉลี่ยในแต่ละข่าวหรือบทความที่ศึกษานั้น พบว่ามีจำนวน 3 แหล่งข่าว หรือมากกว่าในสัดส่วนที่สูงที่สุด

ในประเด็นของความตื่นกลัววิตกกังวล พบว่าค่อนข้างอ้างอิงแหล่งข่าวอย่างหลากหลาย แต่เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้าน ซึ่งเป็นผู้บอกเล่าอาการและสภาพจิตใจของพวกตน

แหล่งข่าวที่ถูกอ้างอิงมากที่สุดในการนำเสนอประเด็นข้อมูลทางวิชาการจากเหตุการณ์ทั้ง 3 ระยะ คือ ชาวบ้าน ทั้งนี้ เพราะเป็นการรายงานสภาพอาการเจ็บป่วย ความรู้สึก ความเข้าใจของชาวบ้าน ประกอบผลการศึกษาเพื่อตีความว่าเข้าข่ายอาการเจ็บป่วยเพราะสาเหตุจากมลพิษซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ตามที่ระบุไว้ในรายงานการศึกษาหรือไม่

ประเภทของแหล่งข่าวที่ปรากฏในประเด็นของสาเหตุการเกิดมลพิษ ค่อนข้างแตกต่างกันในแต่ละช่วงเหตุการณ์ คือ เหตุการณ์ระยะแรก อาศัยแหล่งข่าวจากหน่วยงาน

ของรัฐด้านสิ่งแวดล้อม ส่วนแหล่งข่าวที่อ้างอิงมากในเหตุการณ์ระยะที่สองคือการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ และแหล่งข่าวที่ปรากฏมากในเหตุการณ์ระยะที่สาม คือ ชาวบ้าน

สำหรับประเด็นเรื่องระดับค่าซัลเฟอร์ไดออกไซด์ นี้ จากการศึกษาประเภทของแหล่งข่าว พบว่า มีทั้งแหล่งข่าวจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ และสาธารณสุขท้องถิ่น เพราะเป็น 2 หน่วยงานหลักที่ดำเนิน การศึกษาและติดตามตรวจสอบสภาพอากาศในบริเวณแม่เมาะ

จากข้อมูลที่แสดงในตารางที่ II ของภาคผนวก ก. และการอภิปราย สรุปได้ว่า ข่าวกรณีมลพิษแม่เมาะ มีจำนวนแหล่งข่าวที่อ้างอิงในข่าวแต่ละชิ้นเฉลี่ยแล้วมากกว่า 3 แหล่งขึ้นไป แต่ประเภทของแหล่งข่าวที่ได้รับการอ้างอิงถึงมากที่สุด กลับอยู่ที่แหล่งข่าว 2 กลุ่ม คือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ และชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ จุดนี้บ่งชี้ว่า การติดตามข่าวของหนังสือพิมพ์ยังไม่กระจายแหล่งข่าวเท่าที่ควรและมุ่งเป้าไปที่คู่กรณีซึ่งมีความขัดแย้งหรือระหว่างคู่เจรจาต่อรองมากกว่าแหล่งข่าวภายนอกเวทีการต่อสู้ เช่น นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่สาธารณสุขท้องถิ่น ซึ่งน่าจะเป็นแหล่งข่าวที่ให้ข้อมูลในเชิงสร้างความรู้ ความเข้าใจ และให้คำแนะนำในการลดอัตราเสี่ยงสำหรับสาธารณสุขชนได้ดีกว่า

ลักษณะการพาดหัวข่าว/ชื่อเรื่อง

การศึกษาลักษณะการพาดหัวข่าวหรือชื่อเรื่อง ช่วยให้คำตอบเรื่องรูปแบบและการนำเสนอเนื้อหาข่าวกรณีมลพิษแม่เมาะชัดเจนขึ้น เนื่องจากถือกันว่า พาดหัวข่าวเป็นจุดสำคัญ หรือเป็นประตูแรกที่บอกว่าเกิดอะไรขึ้นในเนื้อหา หากพาดหัวข่าวมีความสอดคล้องกับเนื้อหาในข่าว มีความเป็นกลาง ทั้งในแง่ของประเด็นเนื้อหาที่นำเสนอ และในแง่ภาษาที่ใช้ ก็ย่อมทำให้ผู้อ่านเข้าใจข่าวนั้นได้รวดเร็วยิ่งขึ้น และไม่ถูกชักนำหรือสับสน นอกจากนี้ การวิเคราะห์พาดหัวข่าวยังช่วยให้สามารถอ่านแนวโน้มของเหตุการณ์ในข่าว หรือสะท้อนกระบวนการและนโยบายการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับได้

ผลจากการศึกษาลักษณะการพาดหัวข่าว/ชื่อเรื่อง สรุปเป็นตารางรวม เปรียบเทียบระหว่าง 3 ช่วงเหตุการณ์ได้ ดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงลักษณะการพาดหัวข่าว/ชื่อเรื่อง เปรียบเทียบ 3 ช่วงระยะเวลา

ลักษณะพาดหัวข่าว/ชื่อเรื่อง	ก่อนเหตุการณ์รุนแรง ร้อยละ(%)	เหตุการณ์รุนแรง ร้อยละ(%)	หลังเหตุการณ์สงบ ร้อยละ(%)
ทัศนคติ			
เชิงข้อเท็จจริง	44.26	61.88	56.07
เชิงข้อคิดเห็น	55.74	38.12	49.93
ภาษา			
เร้าใจ	13.33	16.72	4.35
กึ่งเร้าใจ	38.33	37.83	32.61
เรียบง่ายตามข้อเท็จจริง	48.34	45.45	63.04
ความสอดคล้องกับเนื้อหาข่าว			
สอดคล้อง	68.85	75.37	82.08
ไม่ค่อยสอดคล้อง	31.15	24.63	17.92

จากผลการวิเคราะห์ในตารางที่ 4 ซึ่งว่า พาดหัวข่าว/ชื่อเรื่อง มีลักษณะของการรายงานข้อเท็จจริงตามเหตุการณ์ มากกว่าการใส่ความคิดเห็นสอดแทรกลงไปให้ข่าว ซึ่งเป็นข้อสรุปที่พบตลอดทั้ง 3 ช่วงเหตุการณ์ อย่างไรก็ตาม ในส่วนของชื่อบทความ บทวิเคราะห์นั้น พบว่ามีแนวโน้มแสดงความคิดเห็นในชื่อเรื่องมากกว่า อันเป็นลักษณะเฉพาะของงานเขียนประเภทนี้

ในด้านของภาษาที่ใช้ ก็มีลักษณะเดียวกันทั้ง 3 ช่วงระยะเวลา คือ เน้นหนักการใช้ภาษาที่เรียบง่ายตามข้อเท็จจริงในเหตุการณ์ รองลงมา คือ กึ่งเร้าใจ และเร้าใจ ตามลำดับ ซึ่งค่อนข้างมีสัดส่วนน้อยมาก เมื่อเทียบกับการใช้ภาษาในลำดับที่ 1 และ 2

เช่นเดียวกับผลการตรวจสอบเรื่องความสอดคล้องกับเนื้อหาข่าว ซึ่งพบว่ามี ความสอดคล้องโดยเฉลี่ยทั้ง 3 ช่วงเหตุการณ์ถึง 75 %

ข้อสรุปทั้ง 3 ลักษณะของพาดหัวข่าว/ชื่อเรื่องนี้ เป็นการยืนยันผลการวิเคราะห์ว่า ข่าวกรณีมลพิษแม่เมาะที่หนังสือพิมพ์นำเสนอ เป็นข่าวที่รายงานตามเหตุการณ์ ตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเป็นหลัก หนังสือพิมพ์ค่อนข้างแสดงการวิเคราะห์ตีความหรือชี้ไปในอัตราส่วนที่ต่ำ หากพิจารณาตามเกณฑ์ของความเป็นกลางในข่าว ย่อมสรุปได้ว่า หนังสือพิมพ์ได้พยายามรักษาหลักการข้อนี้ ด้วยการกำหนดข้อความพาดหัวที่อยู่ในมาตรฐานความเป็นกลาง และเป็นเชิงวัตถุวิสัย แต่ถ้าหากพิจารณาตามเกณฑ์ของการทำหน้าที่จุดกระแสความคิด หรือเดือนให้สาธารณชนระแวงระวังภัยแล้ว อาจถือได้ว่ายังปรากฏผลไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร เพราะการพาดหัว เป็นเพียงการแจ้งว่าเกิดอะไรขึ้นในแต่ละวัน ตามความคืบหน้าของเหตุการณ์เท่านั้น

ตัวอย่างการวิเคราะห์พาดหัวข่าว ประกอบผลการ ศึกษา ได้นำเสนอไว้ในตารางที่ IV ของภาคผนวก ก.

คุณค่าข่าวที่เป็นองค์ประกอบในเนื้อหา

ผลการศึกษาเรื่องคุณค่าข่าว ได้เพิ่มน้ำหนักให้แก่ข้อสรุปเรื่องรูปแบบและลักษณะการนำเสนอเนื้อหาข่าวกรณีมลพิษแม่เมาะ ทั้งนี้ เพราะคุณค่าข่าวเป็นองค์ประกอบหลักที่แสดงว่า เนื้อหาข่าวนั้นได้รับการนำเสนอด้วยวิธีการหรือรูปแบบใด ในขณะที่เดียวกัน คุณค่าข่าวยังเป็นการไขไปสู่คำตอบว่าหนังสือพิมพ์มีนโยบายหรือทัศนคติในการตัดสินใจข่าวอย่างไร

การวิเคราะห์คุณค่าข่าว ได้นำเสนอเป็นข้อมูลสรุป เปรียบเทียบ 3 ช่วงเหตุการณ์ ดังแสดงในหน้าถัดไป

ตารางที่ 5 แสดงคุณค่าข้าวที่เป็นองค์ประกอบในเนื้อหา เปรียบเทียบ 3 ช่วงเหตุการณ์

ระยะเวลา	จำนวนคุณค่าข้าว ร้อยละ (%)			ประเภทคุณค่าข้าว ร้อยละ (%)							
	1	2	3 มากกว่า	ความสด	ความไม่ก่อกัด	ความเค็ม	ผลกระทบบ	ความสนใจทั่วไป	ความขัดแย้ง	ความก้าวหน้า	เพศ
ก่อนเหตุการณ์รุนแรง	39.68	44.44	84.12	0.91	11.82	5.45	19.09	27.27	30.91	4.55	-
เหตุการณ์รุนแรง	30.30	31.13	61.43	4.87	0.95	15.26	28.97	12.16	37.79	-	-
หลังเหตุการณ์สงบ	40.91	32.95	26.14	7.36	3.99	3.99	37.12	13.49	31.90	2.15	-

จากตารางสรุปผลการศึกษาคคุณค่าข้าวที่เป็นองค์ประกอบในเนื้อหา พบว่า จำนวนของคุณค่าข้าวส่วนใหญ่ อยู่ระหว่าง 2 ถึงมากกว่า 3 คุณค่าข้าว สำหรับประเภทของคุณค่าข้าว นั้น พบข้อเด่นที่สุดว่า เน้นหนักที่คุณค่าด้านความขัดแย้งเป็นหลัก รองลงมาในปริมาณที่ไล่เลี่ยกัน คือ คุณค่าด้านผลกระทบ และมีคุณค่าอื่นๆ ในลำดับเรียงกันไป เช่น ความสนใจทั่วไป ความเด่น

คุณค่าข้าวด้านความขัดแย้ง ปรากฏชัดที่สุดในเหตุการณ์ระยะที่สอง เมื่อสถานการณ์เต็มไปด้วยความขัดแย้ง ข้อคัดค้าน การหาหลักฐานพิสูจน์ยืนยันจากฝ่ายต่างๆ รวมทั้งการเร่งรื้อให้หามาตรการแก้ไข ส่วนในระยะที่หนึ่งและระยะที่สามนั้น คุณค่าข้าวด้านความขัดแย้งเป็นเรื่องของความไม่พอใจในการอพยพโยกย้ายของชาวบ้าน และการเรียกร้องค่าชดเชย ตลอดจนการแสดงทัศนคติไม่เห็นด้วยในการแก้ไขปัญหาของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ

จากการศึกษาพบข้อสังเกตว่า คุณค่าข้าวด้านผลกระทบ มักปรากฏควบคู่ไปกับคุณค่าด้านความขัดแย้ง เพราะในสาระของข่าวที่เกี่ยวกับความเสียหาย และความเคลื่อนไหวของฝ่ายต่างๆ นั้น เป็นการนำเสนอที่แสดงถึงอารมณ์ ความไม่พอใจของผู้ที่ได้รับผลกระทบ และกลุ่มพลังต่างๆ ที่ออกมาเคลื่อนไหว ในขณะที่เดียวกันก็มีความขัดแย้งจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ

ในแง่ของการประเมินความเสียหาย และเป็นเรื่องของการสรุปเหตุการณ์เพื่อชี้ไปถึงความผิดพลาดของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ

สำหรับคุณค่าทางด้านความเด่นนั้น ปรากฏมากเฉพาะในระยะเหตุการณ์รุนแรง เพราะในช่วงนี้มีการเคลื่อนไหวของบุคคลดั่งๆ ที่มีชื่อเสียง และมีการแสดงทัศนคติต่าง ๆ จากบุคคลเหล่านี้

โดยสรุปแล้ว ชาวกรรมมลพิษแม่เมาะ ได้รับการนำเสนอด้วยการชูประเด็นของความขัดแย้ง และผลกระทบที่มีต่อผู้เสียหายเป็นหลัก ซึ่งการนำเสนอด้วยคุณค่าชาวเช่นนี้เป็นผลให้ลักษณะของข่าวมีแนวโน้มเชิงเร้าอารมณ์ หรือเหมือนละคร (dramatization) และทำให้จุดศูนย์รวมในสาระของข่าวอยู่ที่เวทีของความขัดแย้ง มากกว่าจะขยายไกลไปถึงข้อมูลเชิงวิเคราะห์เจาะลึก ที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน

ตัวอย่างการวิเคราะห์คุณค่าข่าว ได้นำเสนอไว้ในตารางที่ V ของภาคผนวก ก.

สรุปประเด็นและลักษณะการนำเสนอเนื้อหาข่าว

จากการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาเอกสารที่นำเสนอกรรมมลพิษแม่เมาะ จำนวน 386 ชิ้น ในช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกัน 3 ช่วง สามารถสรุปผลได้ ดังนี้

1. ประเด็นเนื้อหาที่หนังสือพิมพ์นำเสนอในปริมาณมากที่สุดตลอดทั้ง 3 ช่วงเหตุการณ์ คือ ประเด็นเกี่ยวกับความเคลื่อนไหว และความขัดแย้งของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในกรรมมลพิษแม่เมาะ เนื่องจากเหตุการณ์ครั้งนี้ส่งผลกระทบต่อถึงนโยบายการพัฒนาพลังงานของประเทศด้วย และเป็นเสมือนการตอกย้ำความสัมพันธ์ในเชิงขัดแย้งกันระหว่างการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ กับสื่อมวลชนและชาวบ้าน

สำหรับประเด็นที่ได้รับการนำเสนอในปริมาณน้อยมาก คือ ประเด็นเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดมลพิษ และประเด็นเรื่องสภาพอากาศ-ระดับค่าซัลเฟอร์ไดออกไซด์ จึงอาจสรุปในขั้นต้นได้ว่า หนังสือพิมพ์ยังนิยมนำเสนอประเด็นตามเหตุการณ์ ซึ่งประกอบด้วยทาทิหรือทัศนคติที่ขัดแย้ง และเหตุการณ์ที่มีความเคลื่อนไหวต่อเนื่อง มากกว่ารายงานข้อมูลหรือผลการศึกษาทางวิชาการ ซึ่งถือกันว่าเป็น 'ประเด็นแห้ง'

2. เมื่อการเล่นประเด็นข่าวมุ่งไปที่ความเคลื่อนไหวของกลุ่มต่างๆ รูปแบบการนำเสนอจึงสอดคล้องกับสาระ คือ รายงานในรูปแบบข่าวที่นำเสนอเหตุการณ์ข้อเท็จจริงเป็นหลัก การนำเสนอตามกระแสเคลื่อนไหวของกลุ่มต่างๆ เป็นแบบแผนการทำข่าวที่ติดยึดมาจากข่าวการเมือง ซึ่งมีองค์ประกอบของความแตกต่างระหว่างกลุ่มทางความคิดสูงมาก นอกจากนี้ อาจพิจารณาได้ว่า เนื่องจากเหตุการณ์แม่เมาะครั้งนี้ ถูกแวดล้อมด้วยบริบททางการเมืองตั้งแต่เริ่มต้น จึงทำให้รูปแบบและประเด็นข่าวถูกผลักดันออกมาในลักษณะนี้ชัดเจน

อย่างไรก็ตาม เอกสารที่ปรากฏในช่วงระยะเหตุการณ์รุนแรง และช่วงหลังเหตุการณ์สงบ พบว่ามีการรายงานในลักษณะของข่าวหรือบทความเชิงสืบสวนสอบสวน และเชิงตีความวิเคราะห์บ้าง เพื่อประมวลลำดับเหตุการณ์ และค้นหาหลักฐานมาเป็นข้อพิสูจน์ ยืนยันถึงอันตรายจากการผลิตไฟฟ้าด้วยถ่านหินลิกไนต์ ที่ก่อให้เกิดวิกฤติมลพิษเมื่อปี 2535 รวมทั้งชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มและผลกระทบที่อาจจะขยายตัวต่อไป

8. ประเภทของแหล่งข่าวที่ได้รับการอ้างอิงบ่อยที่สุดในเหตุการณ์มลพิษแม่เมาะนี้ได้แก่ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ชาวบ้าน และฝ่ายสาธารณสุขท้องถิ่น เนื่องจากเป็น 3 กลุ่มหลักที่เผชิญหน้ากับวิกฤติการณ์ในพื้นที่ ในเหตุการณ์ระยะที่สองที่เกิดผลกระทบรุนแรงนั้น มีแหล่งข่าวจากฝ่ายรัฐบาลและนักการเมืองปรากฏในข่าวมากขึ้น และที่สำคัญคือปรากฏในพาดหัวข่าวเกือบทุกวัน อันแสดงให้เห็นถึง แนวทางการกำหนดประเด็นข่าวของหนังสือพิมพ์ ซึ่งจะมีการวิเคราะห์และนำเสนอในบทที่ 5

จำนวนแหล่งข่าวที่นำมารายงานนั้น โดยเฉลี่ยแล้วในเนื้อหา 1 ชิ้น ประกอบด้วยแหล่งข่าวจำนวน 3 หรือมากกว่าขึ้นไป ตามการขยายปริมณฑลของเหตุการณ์ คือ จากช่วงระยะก่อนเหตุการณ์รุนแรง มักมีจำนวนแหล่งข่าวเพียง 1 หรือ 2 คือระหว่างชาวบ้าน กับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ เมื่อเข้าสู่ระยะเหตุการณ์รุนแรง และมีฝ่ายต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยมาก จำนวนและประเภทของแหล่งข่าวก็กระจายออกไป จนกระทั่งเมื่อเหตุการณ์เริ่มสงบลง จำนวนแหล่งข่าวก็เริ่มลดลงเช่นเดียวกับระยะแรก

4. ผลจากการวิเคราะห์ลักษณะการพาดหัวหรือชื่อเรื่อง บ่งชี้ว่า หนังสือพิมพ์นำเสนอข่าวความเสี่ยงจากกรณีมลพิษแม่เมาะ ในลักษณะเดียวกับการรายงานอุบัติเหตุหรือภัยพิบัติหนึ่งเท่านั้น เพราะส่วนใหญ่ของรูปแบบการพาดหัว เป็นรายงานตามข้อเท็จจริงในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรายวัน ภาษาที่ใช้มีตั้งแต่เรียบง่าย จนถึงกึ่งเร้าใจ หรือหือหาวมากขึ้น และระดับของภาษาก็กลับไปเรียบง่ายอีกครั้งในช่วงเหตุการณ์สงบ

ในกลุ่มของพาดหัวที่สอดคล้องกับทัศนคติและความคิดเห็นนั้น พบว่ามีระดับคัดค้านการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ สูงสุด รองลงมาคือเป็นกลาง ส่วนระดับที่สนับสนุนการดำเนินงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ นั้น มีปรากฏน้อยมาก และมักอยู่ในช่วงแรกของเหตุการณ์มากกว่า

สำหรับความสอดคล้องของพาดหัวกับสาระที่ปรากฏในเนื้อหาหรือบทความนั้น พบว่าค่อนข้างมีความสอดคล้องสูง มีจำนวนเล็กน้อยเท่านั้นที่หยิบเอาประเด็นซึ่งเป็นเพียงจุดเล็กในข่าวมาขึ้นพาดหัว หรือเป็นประเด็นที่ไม่ปรากฏในเนื้อหาเลย การเน้นความสอดคล้องกับสาระนี้ อาจแสดงให้เห็นว่า หนังสือพิมพ์พยายามคำนึงถึงความถูกต้องเป็นหลัก และอาจมีปัจจัยอื่น ๆ อีก ซึ่งจะได้นำมาวิเคราะห์ในบทต่อไป

5. การวิเคราะห์ประเด็นของคุณค่าข่าว ทำให้เห็นภาพรวมของลักษณะการเสนอเนื้อหาในกรณีมลพิษแม่เมาะได้อย่างดี ในขณะที่เดียวกันยังเปิดประเด็นไปสู่การวิเคราะห์กระบวนการเสนอข่าว และบทบาทของหนังสือพิมพ์ด้วย

ผลการวิเคราะห์ประเภทของคุณค่าข่าวที่ปรากฏในเนื้อหาตลอดทั้ง 3 ช่วงเหตุการณ์ พบว่า เป็นคุณค่าข่าวด้านความขัดแย้ง ความมีเงื่อนไข และด้านผลกระทบสูงสุด รองลงมาซึ่งปรากฏบ้างประปราย คือ คุณค่าข่าวด้านความสนใจของคนทั่วไป และความเด่นของตัวบุคคลในข่าว ในแง่มุมนี้อาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า หนังสือพิมพ์ต้องการคำนึงถึงจุดขายจากข่าวนี้เป็นหลัก ซึ่งจุดขายที่ดีก็คือ เรื่องของความขัดแย้ง และความเสียหายจากผลกระทบของเหตุการณ์ ประเด็นคำถามเหล่านี้จะได้นำไปวิเคราะห์ และนำเสนอในบทที่ 5 และบทที่ 6 ต่อไป

สำหรับจำนวนคุณค่าข่าวที่เป็นองค์ประกอบนั้น โดยส่วนใหญ่ประกอบด้วย 2 ถึงมากกว่า 3 คุณค่าข่าว ตามแง่มุมการนำเสนอของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ

6. เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบโดยอาศัยกรอบประเภทของหนังสือพิมพ์มาวิเคราะห์แล้วสรุปโดยรวมได้ว่า

6.1 หนังสือพิมพ์เน้นข่าว - ซึ่งได้แก่ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เดลินิวส์ มติชน บ้านเมือง แนวหน้า สยามรัฐ ข่าวสด ดาวสยาม เดลิมิเรอร์ พบว่า รูปแบบและลักษณะการนำเสนอข่าวกรณีมลพิษแม่เมาะ ส่วนใหญ่ปรากฏในแนวของข่าวรายงานข้อเท็จจริงตามเหตุการณ์ อันเป็นคุณลักษณะทั่วไปของหนังสือพิมพ์ประเภทนี้ แต่ที่พิเศษไปกว่าหนังสือพิมพ์กลุ่มอื่นเมื่อเปรียบเทียบกับภายใต้กรณีข่าวมลพิษแม่เมาะ ก็คือ หนังสือพิมพ์กลุ่มที่เน้นข่าวค่อนข้างมุ่งนำเสนอความคืบหน้าของข่าวในแต่ละวันเป็นหลัก ซึ่งพบว่า บางวันไม่ได้มีรายละเอียดใหม่ๆ เพิ่มเติมจากข่าววันก่อน แต่หนังสือพิมพ์ในกลุ่มนี้ มักหาวิธีนำเสนอด้วยการหยิบประเด็นอื่นในข่าวมาชูให้เด่นขึ้น และขยายรายละเอียดออกไปด้วยการเพิ่มเติมบรรยาย-

ภาค หรือความคิดเห็นของบุคคลที่ปรากฏในข่าว เพื่อให้เนื้อหาข่าวดูแตกต่างจากข่าวที่ได้นำเสนอไปแล้ว

การนำเสนอข่าวเน้นความขัดแย้ง ด้วยการนำเสนอทำที่และทักษะของฝ่ายต่างๆ ซึ่งมักแยกเสนอฝ่ายละวัน ทำให้เกิดภาพของเวทีการต่อสู้ทางความคิดย้อมๆ ในกรณีนี้

6.2 หนังสือพิมพ์เน้นบทความ - ซึ่งได้แก่หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน วัฏจักรสยามโพสต์ บางกอกโพสต์ เดอะ เนชั่น กรุงเทพธุรกิจ ฐานเศรษฐกิจ ประชาชาติธุรกิจ ผู้จัดการรายสัปดาห์ คู่แข่งธุรกิจ ไทยไฟแนนเชียลเชียล ดอกเบียร์รายสัปดาห์ พบว่า เมื่อเทียบในเชิงปริมาณกับหนังสือพิมพ์กลุ่มที่เน้นข่าวแล้ว หนังสือพิมพ์กลุ่มนี้มีจำนวนรายงานข่าวน้อยขึ้นกว่ามาก แต่เมื่อพิจารณาในมิติด้านความลึกและความรอบด้านของเนื้อหาที่นำเสนอแล้ว พบว่ามีสัดส่วนมากกว่าหนังสือพิมพ์กลุ่มเน้นข่าว

เนื่องจากหนังสือพิมพ์ที่เน้นบทความ เป็นหนังสือพิมพ์แนวเศรษฐกิจเสียส่วนใหญ่ บทรายงานกรณีมลพิษแม่เมาะที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์กลุ่มนี้ จึงเน้นไปในประเด็นของการวิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจ การคำนวณต้นทุนและกำไรของการผลิตไฟฟ้า ที่มีต่อความเสียหายทางสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นต้น อย่างไรก็ตาม อาจประเมินได้ว่า บทรายงานเหล่านี้เป็นการเปิดมุมมอง และกระแสดวงความคิดแบบมีหลักการและเหตุผลในเรื่องของความตื่นตัวทางสิ่งแวดล้อมได้อย่างดี เพียงแต่ว่า กลุ่มผู้อ่านของหนังสือพิมพ์เหล่านี้ ค่อนข้างจำกัดอยู่เฉพาะไม่กี่กลุ่มเท่านั้น

6.3 หนังสือพิมพ์วิเคราะห์ข่าวการเมือง - ซึ่งได้แก่ สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ มติชนสุดสัปดาห์ ข่าวพิเศษ และหลักไท พบข้อสังเกตว่า การนำเสนอข่าวกรณีมลพิษแม่เมาะในหนังสือพิมพ์กลุ่มนี้ ปรากฏในรูปแบบของการสรุปข่าวรอบสัปดาห์เสียเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีบทความหรือบทวิเคราะห์มากสมกับที่เป็นหนังสือพิมพ์เชิงวิเคราะห์ ทั้งนี้ อาจประเมินคำตอบได้ว่า กรณีสิ่งแวดล้อมยังไม่ใช้ลำดับสำคัญของหนังสือพิมพ์แนวนี้ และอาจเป็นอิทธิพลที่สืบเนื่องมาจากหนังสือพิมพ์รายวันในเครือชายเดียวกัน ซึ่งเน้นหนักข่าวมากกว่าบทความ

ถึงแม้ว่า มีเนื้อที่ให้แก่การวิเคราะห์ค่อนข้างน้อย แต่รูปแบบการนำเสนอที่พบมากที่สุดหนังสือพิมพ์กลุ่มวิเคราะห์การเมืองคือการดูที่แสดงความหมายในเชิงวิพากษ์วิจารณ์หรือประชดประชันฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในกรณีมลพิษแม่เมาะนี้ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่ารูปแบบของการดูล้อสังคม-การเมือง เป็นตัวแทนความคิดเห็นที่มีผลต่อการจุดกระแสความคิดหรือวิพากษ์วิจารณ์ในสังคมได้ในระดับหนึ่ง

6.4 หนังสือพิมพ์เน้นข่าวท้องถิ่น - ได้แก่ หนังสือพิมพ์เอกราช สยามโพสต์ ไทยลานนา อีสราภาพ ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ประจำจังหวัดลำปาง และภาคเหนือ ซึ่งตีพิมพ์ในจังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษาเนื้อหาข่าวกรณีมลพิษแม่เมาะในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

พบความขัดแย้งระหว่างท่าทีของหนังสือพิมพ์ 2 ค่ายได้อย่างชัดเจน คือ หนังสือพิมพ์ค่ายแรก ได้แก่เอกราช ลำปางมีทัศนคติที่สนับสนุนการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ เริ่มตั้งแต่ช่วงก่อนเหตุการณ์รุนแรง ได้พยายามเสนอเนื้อหาเพื่อชี้หรือตอกย้ำว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ แม้เหมาะทำประโยชน์อะไรให้แก่คนท้องถิ่นบ้าง พอมาในช่วงเหตุการณ์รุนแรง การนำเสนอข่าวในเชิงปกป้องเริ่มอ่อนแรงลง หันไปรายงานข่าวตามเหตุการณ์ แต่ไม่เน้นความหือหาวของข่าวมากนัก และพอมาในระยะหลังเหตุการณ์สงบ ก็ได้ทำหน้าที่เป็นโฆษกแก่ภาพลักษณ์ให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ด้วยการเขียนแสดงความเห็นใจและให้กำลังใจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ที่ได้พยายามหามาตรการแก้ไขแล้วทุกวิถีทาง

ส่วนหนังสือพิมพ์อีกค่ายหนึ่งซึ่งนำโดยสยามโพสต์นั้น ประกาศจุดยืนอยู่ตรงข้ามการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ตั้งแต่ช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์ ด้วยการนำเสนอเชิงขุดคุ้ยและแสดงความคิดเห็นว่า การไฟฟ้าแม้เหมาะเอาเปรียบคนท้องถิ่นอย่างไร จากนั้นเมื่อเข้าสู่ช่วงเหตุการณ์รุนแรง ได้นำเสนอตามความคับหน้าของเหตุการณ์ แต่เมื่อเทียบกับหนังสือพิมพ์ระดับชาติที่เน้นข่าว ยังมีความด้อยกว่าในเรื่องความลึกและความรวดเร็วของข้อมูล เมื่อเหตุการณ์สงบ หนังสือพิมพ์ในค่ายนี้ได้นำเสนอเหตุการณ์มลพิษแม้เหมาะอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการติดตามความเคลื่อนไหวของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ในการหามาตรการแก้ไข และการตรวจสอบเพื่อให้เกิดความแน่ใจว่า ได้มีการเตรียมการป้องกันปัญหาสำหรับปีต่อๆ ไปจริง

เมื่อพิจารณาหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในค่ายที่สองนี้ ค่อนข้างให้ภาพที่น่าพึงพอใจสำหรับการทำหน้าที่ตรวจสอบ และประกาศเตือนให้สาธารณชนระแวดระวังภัย แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า มีข้อมูลบางส่วนที่นำเสนอผิดพลาดและหนักไปในทางแสดงทัศนคติเชิงชี้นำเกินไป ซึ่งในแง่นี้ หากมีการปรับปรุง เชื่อว่าจะทำให้หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นกลุ่มนี้ทำหน้าที่ระวังภัยให้แก่คนท้องถิ่นได้

อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์เปรียบเทียบโดยใช้กรอบประเภทหนังสือพิมพ์ทั้ง 4 กลุ่มนี้ ไม่สามารถนำเสนอในเชิงปริมาณที่ปรากฏข้อมูลตัวเลขได้ เนื่องจากปริมาณข่าวที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์แต่ละกลุ่มแตกต่างกันมาก อันอาจจะเนื่องมาจากการเก็บรวบรวมเอกสารข่าวที่ไม่สมบูรณ์พอ และสาเหตุประกอบอื่นๆ การวิเคราะห์ในประเด็นที่ 6 นี้ จึงตั้งอยู่บนเงื่อนไขของข้อจำกัดดังกล่าว อันอาจทำให้ข้อมูลนี้ไปอธิบายหรือสรุปภาพรวมทั้งหมดไม่ได้

ผลการวิเคราะห์รูปแบบและลักษณะเนื้อหาของการนำเสนอข่าวกรณีมลพิษนี้ ทำให้เห็นภาพได้ส่วนหนึ่งว่า หนังสือพิมพ์เสนอข่าวนี้อย่างไร และจะเป็นประเด็นข้อสังเกตที่นำไปสู่การวิเคราะห์ในเรื่องของกระบวนการนำเสนอเนื้อหา และบทบาทของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อการเสนอข่าวเพื่อลดความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมต่อไป